

Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisen kestävyys- kokeilujen arviointi

Joulukuu 2020

Kuva: Meri Björn

Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisen kestävyyskokeilujen arviointi

Ei julkaista painotuotteena.

Tekijät: Lea Gynther ja Elli Saari, Motiva Oy

Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisen kestävyyden kokeilujen arviointi

Esipuhe

Ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelman (2019–2023) tavoitteena on, että kestävä kehitys toteutuu kaupunkien ja kuntien kaikessa toiminnassa. Ohjelman pääteemat ovat vähähiilisyys, älykkyys, terveellisyys ja sosiaalinen kestävyys. Ohjelmassa etsitään uusia ratkaisuja näitä teemoja yhdistäviin ja niiden väliin jääviin haasteisiin. Tässä yksi keskeinen keino on ollut kokeilujen tukeminen.

Marraskuussa 2019 käynnistyi kymmenen ohjelman rahoittamaa sosiaalisen kestävyyskokeilua, joista viimeiset päättyivät syyskuussa 2020. Tässä selvityksessä arvioidaan, miten kokeilut edistyivät, mitä tuloksia saavutettiin, millaista vaikuttavuutta kehitetyillä ratkaisulla voi olla pidemmällä ajanjaksolla ja miten kokeilut ja kokeilukokonaisuus näyttäytyvät suhteessa ohjelman tavoitteisiin.

Kokeilut ajoittuivat suurelta osin koronakriisin aikaan, mikä oli suuri haaste kokeilulle, joista lähes kaikki pyrkivät lisäämään vuorovaikutusta ja sisälsivät erilaisia tapahtumia. Isona saavutuksena tuleekin nähdä se, että kaikki kokeilut kuitenkin pystyttiin toteuttamaan, joskin tämä vaati muutoksia alkuperäisiin toteutussuunnitelmiin.

Arvioinnin on rahoittanut ympäristöministeriö ja se on toteuttanut Motiva Oy. Ympäristöministeriössä työtä on ohjannut Virve Hokkanen. Anna Tonteri työ- ja elinkeinoministeriöstä esitti näkemyksiä kokeiluista niiden valmistuttua arvioinnin tueksi.

Sisällysluettelo

Esipuhe	4
Sisällysluettelo	5
1 Johdanto	6
1.1 Arvioinnin tavoitteet	6
1.2 Arviointiprosessi	6
1.2.1 Arviointikysymykset	6
1.2.2 Arvioinnin tiedonlähteet	8
2 Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisen kestävyden kokeilut 2019–2020	10
2.1 Kokeilujen valitseminen	10
2.2 Rahoitetut kokeilut	10
3 Kokeilujen toteuttaminen ja tulokset	13
3.1 Kokeilujen tulokset	13
3.2 Kokeilujen eteneminen	20
3.3 Vaikuttavuus	23
3.3.1 Vaikuttavuuden käsitteestä	23
3.3.2 Alkuperäisten kokeilujen jatkosuunnitelmat	24
3.3.3 Skaalautuminen valtakunnallisesti	26
4 Kokeilut ohjelman teemojen toteuttamisen näkökulmasta	32
4.1 Sosiaalisesti kestävät kaupungit	32
4.2 Vähähiiliset kaupungit	36
4.3 Älykkäät kaupungit	39
4.4 Terveelliset kaupungit	41
5 Johtopäätökset ja suositukset	43
Lähteet	46

1 Johdanto

1.1 Arvioinnin tavoitteet

Tässä selvityksessä arvioidaan, miten Kestävä kaupunki -ohjelmasta rahoitetut sosiaalisen kestävyuden kokeilut edistyivät, mitä tuloksia saavutettiin, millaista vaikuttavuutta kehitetyillä ratkaisuilla voi olla pidemmällä ajanjaksolla ja miten kokeilut näyttäytyvät suhteessa ohjelman tavoitteisiin.

Tulosten arvioinnissa tarkastellaan kokeilujen vaikutuksia eli millaisia välittömiä muutoksia kokeilut ovat tuottaneet. Lisäksi on pyritty tunnistamaan, millaista laajempaa vaikuttavuutta ratkaisuilla voi pidemmällä ajanjaksolla olla kokeilujen ratkaisujen täysi- tai laajamittaisemman käyttöönoton myötä.

1.2 Arviointiprosessi

1.2.1 Arviointikysymykset

Kokeiluja on arvioitu seuraavien arviointikysymysten kautta. Kysymyksiä on asetettu paitsi kokeilujen etenemiselle, niiden tuloksille ja tulosten skaalautuvuudelle sekä kokeilujen merkitykselle ohjelman teemojen toteutumisessa. Koska kyseessä on sosiaalisen kestävyuden kokeilut, teemojen kohdalla on painotettu erityisesti sosiaalisen kestävyuden näkökulmia, mutta lisäksi on tunnistettu vaikutuksia terveellisyyteen, vähähiilisyyteen ja älykkäiden kaupunkien kehittymiseen.

Teemat ovat päällekkäisiä, sillä sosiaalisen kestävyuden määritelmiin sisältyy usein myös mm. fyysinen ja psyykinen terveys, turvallisuus ja esteettömyys. Asia on ratkaistu raportissa niin, että mm. terveyteen, turvallisuuteen ja esteettömyyteen liittyvät asiat on myös käsitelty terveelliset kaupungit -teeman alla (luku 4.5) ja muut sosiaalisen kestävyuden asiat kohdassa sosiaalisesti kestävät kaupungit (luku 4.2).

Arviointikysymysten muotoilussa hyödynnettiin Kokeilut käytäntöön -työkirjaa, jossa esitettiin laaja-alainen ihmislähtöisen kokeilujen arvioinnin malli (Saari ym. 2018). Arviointikysymykset laadittiin kokeilujen käynnistyessä ja niitä sovellettiin lähes sellaisenaan kokeilujen arviointiin. Muutama teemoihin liittyvä yksityiskohtainen kysymys jäi pois, sillä valituissa kokeiluissa ei ollut yhtään kyseistä tavoitetta toteuttavaa kokeilua. Erillisenä kysymyksenä jäi pois myös, miten eri rooleissa toimivat (ongelman omistajat, tulosten hyödyntäjät, käyttäjät ja fasilitaattorit) ovat osallistuneet kokeiluihin, sillä tämä olisi johtanut raportointiteknisesti muissa kohdissa käsiteltyjen tulosten toistamiseen. Kysymyksiin lisättiin kysymys koronakriisin vaikutuksista.

Kokeilujen toteuttaminen ja tulokset

Kokeilujen tulokset

- Saavuttiko kokeilu tavoitellut tulokset?

- Kuinka pysyviä tulosten voi ennakoida olevan?
- Miten tuloksista viestittiin?

Kokeilujen eteneminen

- Kokivatko kokeilut saaneensa riittävästi tukea edistymiseensä ohjelmasta? Koettiinne annetut työkalut hyödyllisiksi?
- Mitkä tekijät tukivat tai hidastivat tulosten saavuttamista?
 - Esimerkiksi, mitkä toteuttajaorganisaatioon liittyvät tekijät ovat tukeneet/estäneet kokeilun toteutusta ja tulosten hyödyntämistä?
 - Mikä oli koronakriisin vaikutus kokeilun toteutumiseen? Löydettiinkö vaihtoehtoisia tapoja edetä kokeilussa?
- Millaista yhteistyötä kokeilussa syntyi? Esimerkiksi paraniko tiedonkulku tai toimijoiden sitoutuminen A) kuntien eri yksiköiden välillä, B) kunnan ja muiden toimijoiden välillä tai C) kuntien välillä? Millainen tavoiteltu vuorovaikutus ei toteutunut?
- Miten eri rooleissa toimivat osapuolet osallistuivat kokeiluun?
- Miten kokeilun aikainen viestintä toteutui?

Kokeilujen vaikuttavuus

Kokeilujen skaalautumisen edellytykset

- Onko syntynyt toimintamalli tai ratkaisu jo niin pitkällä, että se voidaan ottaa laajamittaiseen käyttöön (minimum viable product) vai tarvitaanko jatkokehittämistä?
- Tavoitteleeko kunta kokeilussa kehitettävän toimintamallin laajempaa skaalautumista omalla alueellaan, jos kokeilu onnistuu, vai onko kokeilu ainutkertainen?
 - Kuinka valmis kunta tai organisaatio on muuttamaan toimintaansa, jotta uusi toimintamalli saadaan käyttöön?
- Onko kokeilulla edellytyksiä laajempaan skaalautumiseen kansallisesti?
 - Mitä esteitä potentiaalinen toteutumiselle on nähtävissä? Mm. miten kokeilu sopii yhteen nykyisen toimintatavan tai nykyjärjestelmän kanssa? Mitä esteitä yhteensovittamisessa on nähtävissä? Onko kilpailevia ratkaisuja?
 - Mitä toimenpiteitä potentiaalinen toteutuminen vaatii ja keneltä? Kuka on ongelman omistaja hallinnollisesta näkökulmasta ja ketkä ratkaisusta hyötyvät?
 - Millä aikajänteellä skaalautuminen voisi toteutua?

Kokeilut ohjelman teeman toteuttamisessa

Sosiaalinen kestävyys

- Vaikutukset kansalaiseen:
 - Mitä sosiaalisen kestävyuden tarvetta on pyritty ratkaisemaan?
 - Miten kokeilussa kehitetty palvelu tai ratkaisu on vaikuttanut asukkaiden, asiakkaiden tai käyttäjien tilanteeseen? Miten kokeilun lopputulos vaikuttaa heidän elämäänsä?

- Mitkä ovat olleet vaikutukset palveluiden laatuun, saavutettavuuteen ja palveluntuottajan ja käyttäjän suhteeseen?
- Onko kokeilulla ollut vaikutusta oikeudenmukaisuuteen, tasavertaisuuteen ja osallisuuteen?
- Onko kokeilulla ollut vaikutuksia yhteisöllisyyteen?
- Vaikutukset kunnan tai organisaation työntekijään:
 - Miten kokeilun on vaikuttanut esimerkiksi työn organisoitumiseen ja toimintatapoihin, vuorovaikutukseen tai osaamiseen?
 - Miten yhteistyön ja vuorovaikutuksen tavat sekä työntekijän suhde kohderyhmiin ovat kehittyneet?

Vähähiilisyys

- Mihin vähähiilisuuden osa-alueeseen kokeilu vaikuttaa?
- Miten suuri päästövähennyspotentiaali kokeilulla on sen skaalautumisen kautta? Millä aikajänteellä tämä potentiaali voi toteutua?

Älykkyys

- Syntyikö kokeiluissa uusia digitaalisia ratkaisuja tai uusia tapoja käyttää niitä?
- Kehittyvätkö älykkäät palvelut tai palveluketjut?

Terveellisyys

- Onko kokeiluilla vaikutuksia fyysiseen terveyteen kuten liikkumiseen tai ravintoon?
- Onko kokeiluilla psykososiaalisia vaikutuksia?
- Onko kokeiluilla vaikutuksia esteettömyyteen ja turvallisuuteen?

1.2.2 Arvioinnin tiedonlähteet

Arvioinnissa käytetyt tiedonlähteet ovat olleet hakemusyhteenvedot, kokeilujen yhteiset tilaisuudet, kokeilun aikainen viestintä kokeilijoiden kanssa mm. Virtuaalikorttelissa, kokeilujen loppuraportit, loppukysely sekä yksi haastattelu.

Kokeiluille järjestettiin aloitustilaisuus, lopputilaisuus sekä kolme yhteistä sparraustilaisuutta koskien vaikutuksia ja vaikuttavuutta sekä niiden mittaamista, osallisuutta sekä viestintää. Kokeilujen kuulumisia kysyttiin viikoittain ympäristöministeriön ohjelmalle perustamalla keskustelualustalla, joka on nimetty Virtuaalikortteliksi. Kokeiluille tarjottiin myös mahdollisuus kokeilukohtaiseen sparraukseen vaikuttavuudesta ja sen mittareista. Neljä kokeilua käytti tämän mahdollisuuden ja yksi pyysi kirjallisia kommentteja aineistoihinsa.

Kokeiluille lähetettiin loppukysely, jossa kysyttiin palautetta itse kokeiluprosessista ja sen tuesta, mutta myös kysymyksiä, joiden tavoitteena oli tukea arviointia. Loppukyselyyn vastasi neljä kymmenestä kokeilusta, eli vastausprosentti oli hyvin tavanomainen, mutta valitettavan alhainen tiedon keruun näkökulmasta.

Tavoitteena oli tehdä useampi sidosryhmähaastattelu, mutta lopulta niitä toteutui yksi haastateltavien loppuvuoden kiireisten aikataulujen vuoksi. Haastattelujen tavoitteena oli ollut saada täydentäviä näkemyksiä sosiaalista kestävyyttä ja vaikuttavuuskysymyksiä tuntevilta asiantuntijoilta koskien mm. kokeilujen merkitystä ohjelman teemojen kannalta ja ratkaisujen

skaalautuvuutta. Haastattelussa tausta-aineistoksi annettiin kokeilujen tulokortit ja esitettiin seuraavat haastattelukysymykset:

- 1) Miten kokeilujen tulokset vastaavat ohjelman tavoitteisiin: sosiaalinen kestävyys, terveellisyys, vähähiilisyys ja älykkyys? Mitkä ovat merkittävimpiä tuloksia näillä alueilla?
- 2) Millainen kokeilujen skaalautumispotentiaali on, mitä skaalautuminen vaatii ja millaisia esteitä sille on ml. kilpailevat ratkaisut?
- 3) Millaisena kokeilun vuorovaikutteisuus näyttää kunnan ja asukkaiden välillä sekä kunnan eri toimintojen välillä?
- 4) Mitä muita näkökohtia haluaisit tuoda esille?

Koska haastatteluja oli vain yksi, haastatteluvastauksia ei ole kirjattu tähän raporttiin yksityiskohtaisesti, mutta esiin tulleita näkemyksiä, kysymyksiä ja oivalluksia on hyödynnetty arviointityön taustana.

2 Kestävä kaupunki -ohjelman sosiaalisen kestävyyskokeilut 2019–2020

2.1 Kokeilujen valitseminen

Ympäristöministeriö käynnisti rahoitushaun (27.8.2019 - 4.10.2019) rahoitettavien kokeilujen ja pilottien löytämiseksi. Haettaville hankkeille asetetut keskeiset tavoitteet olivat (Ympäristöministeriö 2019):

- ”Tässä haussa kokeilujen ja pilottien teemoina voivat olla esimerkiksi osallisuus, yhteisöllisyys, uudet osallistumisen tavat, yhteiskehittäminen, eriarvoisuuden kaventaminen tai palveluiden saavutettavuus eri väestöryhmien kannalta. Hankkeiden odotetaan tuottavan uutta tietoa, palveluja tai toimintamalleja, joiden avulla voidaan kehittää kaupunkien ja kuntien toimintaa tai lisätä asukkaiden hyvinvointia.”
- ”Hankkeiden tulee olla kestoltaan rajattuja ja tavoitella pysyviä muutoksia kaupungin ja kuntien käytännön kehittämisessä tai johtamisessa, toiminnan suunnittelussa ja seurannassa. Hankkeisiin tulee sisältyä myös uudentyypisiä yhteistyömuotoja tai yhteistyötä kuntien eri yksiköiden välillä, kuntien välillä tai kuntien ja muiden organisaatioiden välillä.”
- ”Koska Kestävä kaupunki -ohjelma etsii ratkaisuja kestävä kehityksen eri teemoja yhdistäviin tai nykyisten toimien väliin jääviin haasteisiin, hankkeiden tulee kytkeytyä sosiaalisen kestävyyskokeilun lisäksi myös johonkin ohjelman muista kolmesta teemasta. Näitä teemoja ovat vähähiilisyys, älykkäisyys ja terveellisyys.”

Rahoitushakemuksia tuli yhteensä 33. Rahoitetut kymmenen kokeilua valitsi arviointiryhmä, jossa oli mukana ympäristöministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä Kuntaliiton edustajia.

Kokeilujen rahoituksessa ympäristöministeriön rahoitusosuus oli rajattu enintään 30 000 euroon yhtä kokeilua kohden sekä enintään kuuteenkymmeneen prosenttiin kokonaiskustannuksista. Avustusten kokonaisbudjetti oli rajattu enintään 250 000 euroon.

2.2 Rahoitetut kokeilut

Kymmenen Kestävä kaupunki -ohjelmasta rahoitettavaa sosiaalisen kestävyyskokeilua käynnistyi marraskuussa 2019. Kokeilut päättyivät pääosin elokuussa 2020, mutta muutama jatkui syyskuun loppuun. Rahoitetut kokeilut tavoitteineen on esitetty taulukossa 1. Kokeiluista ja niiden tuloksista on saatavilla tietoa tiiviissä muodossa kokeilukohtaisista [tulokorteista](#).

Taulukko 1. Sosiaalisen kestävyden kokeilut 2019–2020

Kokeilu	Hakija	Kokeilun tavoite
Maahanmuuttaja-taustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen	Helsingin kaupunki	Kokeilussa luodaan malli vieraskielisen väestön parempaan tavoittamiseen kaupunkisuunnitteluhankkeissa; toimivampi tiedotus, dialogi ja matalan kynnyksen vaikuttamis- ja palautemahdollisuudet.
Kestävän asumisen kummikokeilu	HSY	Kokeilussa kehitetään kestävän asumisen kummitoiminnan malli nuorten ja pitkäaikaisasunnottomien kohteissa. Kestävän arjen neuvontapalvelut yhdistetään asuinyhteisöjen asukaslähtöiseen kehittämiseen.
Hyvät Eväät	Hämeenlinnan kaupunki	Kokeilussa tarjotaan lapsille ja lapsiperheille loma-aikoina terveellinen puistolounas ja sen yhteydessä perhekeskuksen palveluja. Hanke vahvistaa osallisuutta ja maahanmuuttajien työllisyyttä, luo yhteisiä alustoja palveluille.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä	Jyväskylän kaupunki	Kokeilussa parannetaan vieraskielisten ja kulttuuritaustoiltaan moninaisten asukkaiden mahdollisuuksia osallistua lähiympäristön kehittämiseen ja saada tietoa ympäristössä tapahtuvista muutoksista.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille	Kangasalan kaupunki (Toteuttaja FCG)	Kokeilussa kehitetään nuorten osallistumista lisäävä avoin menetelmäpakki, jolla saadaan tietoa nuorten kokemuksista kaupunkitilasta, kutsutaan mukaan suunnitteluun ja edistetään vähähiilistä ja terveellistä liikkumista.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi	Lappeenrannan kaupunki	Kokeilussa kehitetään uudenlainen tila ja toimintamalli materiaalien kierrätykselle ja uusiokäytölle. Tavoitteena on kuntalaisten ja yritysten osallistaminen kierrätysmateriaalia hyödyntävään yhteisölliseen innovointiprosessiin.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI	Riihimäen kaupunki	KERI-hanke kokoaa kaupungin, oppilaitosten, yritysten ja kolmannen sektorin vastuullista elämäntapaa tukevat palvelut, joiden avulla lisätään asukkaiden kestäviä valintoja ja ohjataan palveluita kestävämmiksi.
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi	Sipoon kunta	Kokeilun tavoitteena on lisätä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja edistää moniroolisen kuntalaisen vaikuttamismahdollisuuksia sekä ymmärrystä talouskysymyksistä.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun	Tampereen kaupunkiseudun	Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä laajentaa seitsemään kuntaan Tampereen kaupungin toimintamallin, jolla saadaan päivittyvää tietoa

Kokeilu	Hakija	Kokeilun tavoite
asuinalueiden eriytymiskehityksestä	kunta-yhtymä	eriytymiskehityksen tekijöistä ja esiintyvyydestä. Hankkeen tuloksia hyödynnetään seudullisen asuntopolitiikan suunnittelussa ja hyvinvointipalvelujen kehittämisessä, ja se on osa MAL-sopimuksen toteutusta.
Vähäkyrön kulttuurikehä	Vaasan kaupunki	Kokeilu kehittää sosiaalista kestävyyttä, paikallisidentiteettiä ja paikkakunnan houkuttelevuutta nostamalla esiin pitäjän historiakohteita ja yhteisötaideteoksia ja lanseeraamalla kulttuurikehä fyysisenä ja karttapohjaisena digiversiona. Hankkeessa ympäristöä yhteiskehitetään asukkaiden kanssa historiaa, viestintää, digipalveluja, viherrakentamista ja kulttuuria hyödyntäen.

3 Kokeilujen toteuttaminen ja tulokset

3.1 Kokeilujen tulokset

Arviointikysymykset:

- Saavuttiko kokeilu tavoitellut tulokset?
- Kuinka pysyviä tulosten voi ennakoida olevan?
- Miten tuloksista viestittiin?

Taulukossa 2 on esitetty yhteenveto kokeilujen tavoittelemista ja saavuttamista tuloksista. Lisäksi on kerrottu, miten tuloksista on viestitty tai aiotaan viestiä.

Tulokset

Kaikki kokeilut saavuttivat tavoitteensa, mikä on hyvä tulos ottaen huomioon sen, että suurin osa kokeiluajasta osui yksin korona-ajan kanssa ja sosiaalisen kestävyuden kokeiluihin on sisäänrakennettuna tarve vuorovaikutukseen. Toteuttamiseen liittyviä suunnitelmia sen sijaan jouduttiin muokkaamaan (ks. luku 3.2).

Kokeilukokonaisuudessa saavutetut tulokset ovat monipuolisia niin tavoitettujen kohderyhmien kuin kehitettyjen ratkaisujen osalta. Kokeiluissa on mm. tarjottu ratkaisuja osallisuuteen ja arjen sujuvuuteen valtaväestölle, edistetty maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien osallisuutta, tarjottu palveluja heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville, aktivoitu ja työllistetty nuoria sekä mahdollistettu uudenlainen työskentely ja työvälineiden käyttö kaupungin eri toimialoilla. Vuorovaikutus kaupungin ja asukkaiden sekä erilaisten järjestöjen ja yritysten välillä on lisääntynyt ja yhteistyö on tiivistynyt sekä näiden välillä että kunnan eri yksiköiden välillä.

Tuloksissa toteutuvat kaikki Kestävä kaupunki -ohjelman teemat, joskin painottuminen vaihtelee kokeilujen välillä (ks. luku 4). Kokeiluista löytyy elementtejä sosiaalisen kestävyuden kaikilta osa-alueilta: fyysinen terveys ja turvallisuus, henkinen hyvinvointi, taloudellinen hyvinvointi, osallisuus, yhteisöllisyys ja oikeudenmukaisuus.

Kokeilujen ”fyysisinä” tuloksina on tuotettu mm. toimintamalleja, työkaluja, tiloja, viestintämateriaaleja, koulutuksia, kulttuuripalveluja ja lounasjakelua.

Joskus kokeiluissa saadaan oheistuloksia, joita ei ole ennakoitu. Jyväskylän kokeilussa toteuttaja raportoi, että kokeilun tuloksena saatiin jatkossa kaupungin ja asukkaiden vuorovaikutuksessa hyödynnettäviä oivalluksia, jotka täydentävät ennakoituja tuloksia. On toki mahdollista, että ennakoimattomia tuloksia on saavutettu muissakin kokeiluissa, mutta niitä ei ole raportoitu.

Tulosten pysyvyys

Kokeilun tulosten pysyvyys tarkoittaa jatkuvuutta samalla kuntatoimialalla tai samassa toimintaympäristössä sekä suunnilleen nykyisellä toimintavolyymillä. Skaalautumisen kautta mahdollisesti saatavaa isompaa vaikuttavuutta on käsitelty luvussa 3.3.

Jos kokeilussa kehitetty ratkaisu vaatii huomattavaa jatkuvaa rahoitusta eikä toiminta ole integroitavissa johonkin olemassa olevaan rakenteeseen, sen jatkuminen on aina jossain määrin epävarmaa. Tampereen kaupunkiseudun hyvinvointi-indeksin jatkokäyttäminen asuinalueiden eriytymisen hallinnassa ei vaikuta edellyttävän jatkossa paljonkaan lisäresursseja ja saattaa korvata esimerkiksi erillisselvitysten tarvetta. Helsingin ja Jyväskylän kokeiluissa haettiin ratkaisuja maahanmuuttajien osallistamiseen, jota on joka tapauksessa välttämätöntä jatkaa ja kokeilujen seurauksena tämän työn tueksi on käytettävissä uutta tietoa ongelmista, ideoita ja osaamista.

Sipoo hyödynsi kokeilun avulla ensimmäistä kertaa osallistavaa budjetointia ja aikoo hyödyntää sitä uudelleenkin. Ratkaisevaa käyttöaktiivisuudessa on paitsi sopivien kohteiden tunnistaminen myös se, kuinka paljon resursseja toimintatapa sitoo perinteiseen menetelmään nähden. HSY:n kummikokeilussa luotu malli on tarkoitus jalkauttaa ainakin osittain ilman erillistä hankerahoitusta, mutta täysin ilman rahoitusta malliin sisältyviä osallistavia ja yhteisöllisiä tapahtumia ei voi toteuttaa; lisäksi tarvitaan aktiivisia ja innostuneita toimijoita. Riihimäen kokeilussa on suunnitelma kestävän elämän palvelujen esiin tuomiselle kaupungin sivuilla jatkossakin melko kevyellä järjestelyllä; tavaralainaaon käytännön toteuttaminen vaatii vielä lisää panostusta ja ylläpitoa. Lappeenrannan kokeilun jatkuminen edellyttää materiaalien uusiokäyttötilan ylläpitoa mukaan luettuna työpanos; materiaalin lahjoittajia ja aktiivisia käyttäjiä ei todennäköisesti ole kovin vaikea löytää varsinkin, kun yhteistyötä tehdään koulujen kanssa.

Vähäkyrön kulttuurikehä jäisi palveluna elämään ainakin muutamaksi vuodeksi, vaikka kaupunki ei osallistuisi sen jatkokehittämiseen, mutta kiinnostus sitä kohtaan voi hiipua, jos toiminta ei ajan kuluessa täydenny ja uudistu. Nuorten kävelevät kaupunkilabrat -kokeilu ei jatku ilman kunnan tai konsulttien aktiivista otetta, vaikka toimintaa tukevat työkalut ja toimintamalli saatiinkin toteutettua. Hyvät eväät -kokeilussa puistoruokailun järjestäminen vaatii niin työvoimaa kuin hankintaresurssejakin.

Tulosviestintä

Tuloksista viestiminen on ollut aktiivista ja monikanavaista. Lähes poikkeuksetta kokeilusta ja sen tuloksista on kerrottu kaupungin verkkosivuilla ja somessa sekä usein myös erilaisissa sisäisissä tiedonannoissa, jotka tavoittavat kaupungin työntekijöitä. Osa kokeiluista on ollut esillä paikallisessa mediassa ja mediatiedotteita on tehty tai oli raportin kirjoittamisen aikaan lähdössä. Muita yleisesti käytettyjä viestintäkanavia ovat olleet uutiskirjeet, blogit ja esittelyt tapahtumissa. Lisäksi on tehty kohdennettua viestintää omissa verkostoissa ja tehty yhteistyötä muiden hankkeiden ja kokeilujen sekä tutkimusalan kanssa.

Taulukko 2. Kokeilujen tavoitellut ja saavutetut tulokset ja niistä viestiminen.

Kokeilu (Toteuttaja)	Tavoiteltu tulos	Saavutettu tulos / Mahdollinen ero tavoiteltuun tulokseen	Tulosviestintä
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Kokeilussa luodaan malli vieraskielisen väestön parempaan tavoittamiseen kaupunkisuunnitteluhankkeissa; toimivampi tiedotus, dialogi ja matalan kynnyksen vaikuttamis- ja palautemahdollisuudet.	Tavoitellut tulokset saavutettiin, mutta toimintaa piti muokata selvästi. Vieraskielisiltä ihmisiltä saatiin palautetta ja ideoita suunnittelun tueksi ja taustatiedoksi. Kokeilussa luotiin monistettava malli (erilaisia osallisuustapoja, kanavat, käytännön vinkkejä) ja löydettiin keinoja tiedonkulun parantamiseen (selkokieli, visuaalinen viestintä). Kaupunkiympäristön suunnittelijoita koulutettiin.	Helsingin kaupunkiympäristön Helmi-intranetissä artikkeli "Kaupunkiympäristön viestintä kehittää uusia tapoja tavoittaa asukkaita" ja toinen artikkeli tulossa. Viestintää useille muunkielisten kaupunkilaisten parissa työskenteleville järjestöille. Esittely Sosiaalisesti kestävä kaupunki –projektin loppuseminaarissa. Hanke säännöllisesti esillä Helsingin Osallisuuden ohjausryhmässä, osallisuusverkostossa ja ihmisoikeusverkostossa. Yhteistyötä muiden hankkeiden kanssa oppien jakamiseksi.
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Kokeilussa kehitetään kestävän asumisen kummitoiminnan malli nuorten ja pitkäaikaisasunnottomien kohteissa. Kestävän arjen neuvontapalvelut yhdistetään asuinyhteisöjen asukaslähtöiseen kehittämiseen.	Tavoitellut tulokset saavutettiin, mutta toimintaa piti muokata. Kaikki teemakokonaisuudet toteutettiin tapahtumien ja tempausten avulla. Skaalautuva malli saatiin tuotettua. Kaikki työntekijät ja lähes kaikki kyselyyn vastanneet asukkaat pitivät hanketta hyödyllisenä tai erittäin hyödyllisenä.	Mallin julkaisu joulukuussa 2020 (mukaan vuokratyöyhtiöiden edustajia ja tuettujen asumisyksiköiden verkostokehittäjien parista työntekijöitä hyödyntäen HSY:n ja Y-Säätiön valmista kontaktiverkostoa). Mediatiedote.

Kokeilu (Toteuttaja)	Tavoiteltu tulos	Saavutettu tulos / Mahdollinen ero tavoiteltuun tulokseen	Tulosviestintä
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Kokeilussa tarjotaan lapsille ja lapsiperheille loma-aikoina terveellinen puistolounas ja sen yhteydessä perhekeskuksen palveluja. Hanke vahvistaa osallisuutta ja maahanmuuttajien työllisyyttä sekä luo yhteisiä alustoja palveluille.	Tavoitellut tulokset saavutettiin melko vähäisin toiminnallisin muokkauksin. Ohjaus- ja neuvontatoiminta toteutettiin kolmessa puistossa puistoruokailun ohessa. Kokeilu tarjosi kesätyöpaikan kymmenelle nuorelle mikä antoi kokemusta siitä, että työllisyystavoitteita voidaan edistää muun toiminnan yhteydessä. Yritysyhteistyö tiivistyi. Lapset saivat kaivattu tekemistä ja aikuiset vertaistukea ankarana koronakevään jälkeen.	Viestintää kaupungin verkkosivujen ja sosiaalisen median (Facebook, Twitter) kautta. Blogikirjoitus sekä artikkeli Kuntalehdessä ja Hämeen Sanomissa. Viestintää myös Ammattiopisto Tavastialta ja Hämeenlinnan seudun 4H-yhdistykseltä. Video ratkaisusta.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Kokeilussa parannetaan vieraskielisten ja kulttuuritaustoiltaan moninaisten asukkaiden mahdollisuuksia osallistua lähiympäristön kehittämiseen (mm. kaavoitusprosessin yhteydessä Huhtasuon Pupuhuhdan alueella) ja saada tietoa ympäristössä tapahtuvista muutoksista.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Hankkeen kautta saatiin lisättyä Pupuhuhdan alueen eri kulttuuritaustaisten asukkaiden ymmärrystä lähiympäristön suunnittelusta. Hankkeesta saatiin tietoa alueen asemakaavatyön tueksi ja laajemmin alueen kehittämiseksi myös jatkossa. Hankkeessa saatiin tavoitteiden lisäksi uusia oivalluksia viestintään ja vuorovaikutukseen monikulttuurisessa ympäristössä.	Esittely Huhtasuon kaupunginosan verkkosivuilla ja hankesivuilla, mediatiedote ja tiedote kaupungin verkkosivuilla sekä animaatiovideo . Yhteistyö Helsingin Kestävä kaupunki -kokeilun kanssa. Esittely Pakolaisesta kuntalaiseksi -verkostopäivässä, Kuntaliiton verkostotapaamisessa sekä Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö -tutkimushankkeelle.

Kokeilu (Toteuttaja)	Tavoiteltu tulos	Saavutettu tulos / Mahdollinen ero tavoiteltuun tulokseen	Tulosviestintä
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Kokeilussa kehitetään nuorten osallistumista lisäävä avoin menetelmäpakki, jolla saadaan tietoa nuorten kokemuksista kaupunkitilasta, kutsutaan mukaan suunnitteluun ja edistetään vähähiilistä ja terveellistä liikumista.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Toimintaa kokeiltiin kolmessa kaupungissa (Kangasala, Espoo, Tampere) ja sen pohjalta kehitettiin menetelmäpakki. Palaute oli hyvää nuorten, opettajien ja kaupunkisuunnittelun suunnasta.	Menetelmästä ja tuloksista on kerrottu mm. FCG:n ja Nuorten Akatemian blogeissa. Uutinen kokeilusta FCG:n sivuilla.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Kokeilussa kehitetään uudenlainen tila ja toimintamalli materiaalien kierrätykselle ja uusiokäytölle. Tavoitteena on kuntalaisten ja yritysten osallistaminen kierrätysmateriaalia hyödyntävään yhteisölliseen innovointiprosessiin.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Kaupunki osoitti hankkeelle tilan. Hankkeessa luotiin toimintamalli, jossa yritykset lahjoittavat materiaalia keskukselle ja saavat tästä ympäristömerkin käytettäväksi markkinoinnissaan. Materiaalien uudelleenkäyttötoiminta alkoi hankkeen aikana keskuksen tiloissa.	Tuloksista on viestitty suorilla kontakteilla useille sidosryhmille. Tilaa ja toimintamallia esitellään Helsingin yliopiston joulukuussa 2020 järjestämässä maker-tilojen kansainvälisessä webinaarissa. Koronan vuoksi viestintä on ollut sähköistä. Käytössä on internet-, instagram- ja facebook-sivut ja tuloksista on viestitty Virtuaalikorttelissa.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	KERI-hanke kokoaa kaupungin, oppilaitosten, yritysten ja kolmannen sektorin vastuullista elämäntapaa tukevat palvelut, joiden avulla lisätään asukkaiden kestäviä valintoja ja ohjataan palveluita kestävämmiksi.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Kaupungin aiemmat Ekoarki-sivut laajennettiin Kestävä elämä ja ekoarki -tietopaketti ja mukana on n. 70 kestävää palvelua (laajenee). Tavaralainaamon toteutusmalli on suunniteltu (tulee toimimaan kirjaston yhteydessä yhteistyössä kierrätyskeskuksen kanssa). Kaupungin	Viestintää yhteistyöverkostoille: FISU-kunnat (uutiskirjeessä), Hinku-verkostolle sekä Circwaste-edelläkävijäkunnille. Käytössä on internet-, instagram- ja facebook-sivut ja tuloksista on viestitty Virtuaalikorttelissa sekä kaupungin tiedotteissa. Kestävän elämäntavan peli on edelleen pelattavissa hankkeen nettisivuilla.

Kokeilu (Toteuttaja)	Tavoiteltu tulos	Saavutettu tulos / Mahdollinen ero tavoiteltuun tulokseen	Tulosviestintä
		ympäristöviestintä vahvistui. Yhteistyö yhdistysten, yritysten ja kaupungin eri toimialojen välillä vahvistui.	
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Kokeilun tavoitteena on toteuttaa Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma osallistava budjetointi -menetelmällä, jotta kunnan asukkaat saadaan mukaan suunnitteluprosessiin. Tämä lisää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja edistää moniroolisen kuntalaisen vaikuttamismahdollisuuksia sekä ymmärrystä talouskysymyksistä.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Kuntalaiset osallistuivat melko aktiivisesti ja pääsivät vaikuttamaan siihen, millaiseksi puisto muodostuu. Puiston yleissuunnitelma on suunniteltu täysin sen mukaisesti, minkä vaihtoehdon asukkaat äänestivät.	Tietoa Sipoon yleisillä verkkosivuilla ja yksityiskohtaisemmin Sipoo kehittää ja rakentaa - verkkosivustolla. Sipoon sanomat on uutisoitunut hankkeesta. Some-viestintä facebook- ja instagram-sivuilla ja tuloksista on kerrottu Virtuaalikorttelissa.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä laajentaa seitsemään kuntaan Tampereen kaupungin toimintamallin, jolla saadaan päivittyvää tietoa eriytymiskehityksen tekijöistä ja esiintyvyydestä.	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Tampereen kaupungin kehittämä paikkatietopohjaisen hyvinvointi-indeksin otettiin käyttöön seitsemässä muussa kunnassa. Tulokset analysointiin ja johtopäätösten pohjalta laadittiin toimenpidesuosituksia eriytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja lieventämiseksi.	Sosiaalisen kestävyden kokeilujen tulosjuhla. Viestintä hankkeen tieteelliselle ohjaustyöryhmälle sekä kaupunkiseudun kuntayhtymän työryhmille: Maankäytön ja asumisen sekä Hyvinvointipalveluiden työryhmille, sekä kuntajohtajien ja seutuhallituksen kokouksissa.

Kokeilu (Toteuttaja)	Tavoiteltu tulos	Saavutettu tulos / Mahdollinen ero tavoiteltuun tulokseen	Tulosviestintä
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Kokeilun tavoitteet olivat 1) Vähäkyrön paikallisidentiteetin, sekä pito- ja vetovoiman tukeminen ja 2) kaupunginosalähtöisen, poikkialaisen työskentelyn vahvistaminen Vaasassa	Tavoitellut tulokset saavutettiin. Kokeilu kehitti paikallisidentiteettiä ja paikkakunnan houkuttelevuutta nostamalla esiin pitäjän historiakohteita ja yhteisötaideteoksia ja lanseeraamalla kulttuurikehä fyysisenä ja karttapohjaisena digiversiona. Ympäristöä yhteiskehitettiin asukkaiden kanssa historiaa, viestintää, digipalveluja, viherrakentamista ja kulttuuria hyödyntäen. Kunnan eri toimialojen yhteistoiminta vahvistui (viestintä, museotoimi, viheralueyksikkö, asumispalvelut (kaupunkikonsernin vuokrataloyhtiö)).	On tehty tiedotteita, annettu lehtihaastatteluja, luotu Koe Vähäkyrö -koontisivu ja karttapalvelu , julkaistu mainoksia paikallislehdessä sekä ostettu some-näkyvyyttä. Lisäksi kumppaneiden sitouttaminen.

Arviointikysymykset:

- Kokivatko kokeilut saaneensa riittävästi tukea edistymiseensä ohjelmasta? Koettiin ko annettut työkalut hyödyllisiksi?
- Mitkä tekijät tukivat tai hidastivat tulosten saavuttamista?
 - Esimerkiksi, mitkä toteuttajaorganisaatioon liittyvät tekijät ovat tukeneet/estäneet kokeilun toteutusta ja tulosten hyödyntämistä?
 - Mikä oli koronakriisin vaikutus kokeilun toteutumiseen? Löydettiin vaihtoehtoisia tapoja edetä kokeilussa?
- Millaista yhteistyötä kokeilussa syntyi? Esimerkiksi paraniko tiedonkulku tai toimijoiden sitoutuminen A) kuntien eri yksiköiden välillä, B) kunnan ja muiden toimijoiden välillä tai C) kuntien välillä? Millainen tavoiteltu vuorovaikutus ei toteutunut?
- Miten kokeilun aikainen viestintä toteutui?

Kokeilujen etenemisestä on käytettävissä tietoa mm. kokeilujen raporteista, loppukyselystä sekä Virtuaalikorttelin keskusteluista.

Ohjelman tuki kokeiluille

Ohjelma tarjosi kokeiluille rahallisen tuen lisäksi tukea tilaisuuksien, sparraustilaisuuksien, kokeilukohtaisen sparrauksen sekä Virtuaalikortteli-keskustelualustan muodossa (ks. luku 1.2.2.). Kokeilut osallistuivat sparrauksiin ja tilaisuuksiin aktiivisesti. Tukea ja sen merkitystä ei voida tässä arvioida, sillä tilaisuuksia ja sparrauksia oli mukana järjestämässä Motiva Oy, joka on tehnyt myös tämän arvioinnin ollen siten jäävi arvioimaan omaa toimintaansa. Sen sijaan alla on esitetty kokeilujen loppukyselyssä neljän kokeilun itse esittämiä arvioita ohjelman tarjoaman tuen merkityksestä:

- Kolme neljästä vastaajasta piti ohjelman rahallista tukea merkittävänä tekijänä kokeilun toteutumiselle.
- Lisäksi mainittiin tuki vaikuttavuuden todentamiseen merkittävänä asiana ohjelman suunnasta, sparraus, vertaustuki ja tuen saaminen tarvittaessa. Lisäksi todettiin, että selkeä aikataulu pakotti toimimaan järjestelmällisesti.
- Sparrauksia piti hyödyllisinä 2 ja jossain määrin hyödyllisinä 2. Vapaissa kommentteissa mainittiin sparrauksien ammattimainen järjestäminen ml. vaikuttavuussparraus ja mittaaminen.
- Virtuaalikorttelia piti tärkeänä yksi, jossain määrin tärkeänä kaksi ja ei juurikaan tärkeänä yksi. Vapaissa kommentteissa mainittiin, että spontaania keskustelua oli vähän, mutta kysymyksiin vastattiin. Maininta tuli myös siitä, että keskustelu oli aktiivista samantyyppisten kokeilujen kesken.

Kokeilua tukeneet tai edistymistä heikentäneet tekijät

Osa kokeiluista käytti konsultteja kokeilun toteuttamisessa, joskin eri laajuudessa. Konsultteja käyttivät ainakin Helsingin, Kangasalan, Sipoon ja Jyväskylän kokeilut. Joissakin tapauksissa tämä liittyi konsultin tarjoamaan sähköiseen työkaluun, joissakin esimerkiksi työpajojen järjestämiseen. Laajin toteutusrooli konsultilla oli nuorten kävelevissä kaupunkilabroissa. Lisäksi kokeiluihin palkattiin projektityöntekijöitä. Muutama kokeilun raportoi resurssihaasteista, jotka johtuivat projektihenkilöstön vaihtuvuudesta perhevapaiden vuoksi.

Osa kokeiluista teki itselleen seuranta- ja mittaus suunnitelman ja raportoi tuloksia varsin yksityiskohtaisesti.

Kokeilujen toteutuksessa ei vaikuttanut esiintyvän varsinaista toteuttamista haittaavaa osaamisvajetta, mutta sen sijaan uuden oppimisesta toteuttajat raportoivat runsaasti.

Luonnollisesti koronakriisi tuli esiin kokeilujen toteuttamista vaikeuttaneena tekijänä. Huomattavaa on kuitenkin, ettei kriisi estänyt kokonaan yhdenkään kokeilun toteuttamista ja tavoitteet saavutettiin erittäin hyvin. Monissa tapauksissa fyysiset tapahtumat jouduttiin siirtämään verkkoon. Kaikki fyysiset tapahtumat eivät kuitenkaan peruuntuneet, sillä osa niistä toteutettiin kesäaikana ulkona. Toteutetuissa tapahtumissa jouduttiin ottamaan huomioon kulloinkin vallinneet kokoontumisrajoitukset. Kokeilut raportoivat mm. seuraavia muutoksia suunnitelmiin:

- Kohtaamiset jäivät minimiin, keskityttiin viestintään.
- Muutettiin aikatauluja, hyväksyttiin alkuperäisen ajatuksen muuntuminen. Teimme enemmän mm. videoita ja etänä nautittavia materiaaleja.
- Korona siirsi fyysiset tapahtumat verkkoon, millä oli iso vaikutus kokeiluun - se suunnattiin kokonaan erityyppisiin toimenpiteisiin. Kehittäminen suunnattiin videotuotantoon ja verkkotapahtumaan, joka on vasta tulossa. Fyysistä tapahtumaa ei järjestetty.
- Vaihtoehtoisia tapoja löydettiin sopivasti, keväällä suunnitelmat menivät uusiksi. Siinä mielessä oli kiitollinen tilanne, että pystyimme siirtymään ulos ja toimimaan pienemmällä ryhmällä kevään lopusta eteenpäin. Jos poikkeusolosuhteet olisivat alkaneet esimerkiksi kaksi kuukautta aikaisemmin, niin arvelen, että hanke olisi toteutunut hyvin vajavaisesti, kun ei olisi ollut mahdollisuutta tutustua asukkaiden kanssa.
- Osa asukkaista todennäköisesti jäi toiminnasta pois tartuntariskin minimoimiseksi.
- Helsingin kokeilun toteuttamisen kannalta merkittävä Uutta Itä-Helsinkiä-tilaisuus, jossa oli myös tarkoitus haastatella tapahtumaan osallistuvia maahanmuuttajataustaisia kaupunkilaisia, peruttiin samana aamuna ja toteutettiin marraskuussa verkkotilaisuutena.

Vuorovaikutus

Kokeiluissa syntyi vuorovaikutusta erilaisten toimijaryhmien välillä: kuntien välillä, kuntien eri yksiköiden välillä sekä kuntien ja muiden toimijaryhmien välillä.

Eri kuntien välillä yhteistyötä syntyi mm. Helsingin ja Jyväskylän kokeilujen välille, sillä molemmissa oli samantyyppinen tavoite ja kohderyhmä eli maahanmuuttajien osallistumisen lisääntyminen kaupunkisuunnittelussa. Lappeenrannan Innoverstaan malliin on kohdistunut

kiinnostusta yhteistyökunnista. Vaasan kokeilussa syntyi yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kesken. HSY pyrkii aktiivisesti viestimään kummintoiminnan opaskirjoista myös muihin kuntiin. Tampereen kaupunkiseudun kokeilussa kokeilun ytimessä oli kahdeksan kunnan yhteistyö.

Kunnan eri yksiköiden välisestä uudesta yhteistyöstä raportoivat mm. Riihimäki, Vaasa ja nuorten kävelevät kaupunkilabrat -kokeilu. Riihimäellä koettiin viestinnän ja tiedonkulun paranevan. Hankkeen innoittamana kaupungin sisällä aloitettiin yhteinen työ hankeideoiden keräämiseen, jota koordinoidaan yhteisen Teams-alustan kautta. Lainaamon valmistelu toi yhteistyötä kirjaston, liikuntapalveluiden ja ympäristönsuojelun välille sekä kierrätyskeskus ja kirjasto löysivät lisää yhteisiä kontaktipintoja. Vaasan kulttuurikehä -kokeilussa vahvistui etenkin viestintäpalveluiden ja museotoimen yhteistyö, mutta mukana toiminnassa oli myös kaupunkikonsernin vuokrataloyhtiö, kaavoituksen maisema-arkkitehti, karttapalvelut ja opetustoimi. Viheralueyksikkö liittyy toimintaan tulevana vuonna. Kävelevien kaupunkilabrojen kokeilussa kohtasivat uudella tavalla kolmella paikkakunnalla kaupunkisuunnittelu ja opetustoimi.

Kunta toteutti kokeilun yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa erilaisten muiden toimijoiden kanssa kaikissa kokeiluissa. Useimpien kokeilujen toteuttamisessa muiden toimijoiden rooli oli aivan keskeinen. Poikkeuksena on lähinnä Lappeenrannan kokeilu, jonka kaupunki suunnitteli ja toteutti täysin omatoimisesti, vaikkakin yritysten rooli on tärkeä materiaalilahjoituksissa.

Esimerkiksi Hämeenlinnan kokeilussa oli mukana laaja joukko hyvin erilaisia toimijoita: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, perhekeskus, Hämeen Setlementti, Hämeenlinnan seudun 4H:n, Etelä-Hämeen Martat, Ammattiopisto Tavastia sekä alueen yrityksiä. Kokeilun toteuttajat raportoivat yhteistyökumppanien olleen yhteistyöhön tyytyväisiä ja halukkaita jatkoon, mutta raportoivat myös, että laajan yhteistyökumppanijoukon sujuva hyödyntäminen vaatii roolien selkeyttämistä. Toinen kokeilu, jota toteutti laaja erilaisten yhteistyökumppanien ryhmä, oli Vaasan Vähäkyrön kulttuurikehä. Tässä mukana olivat keskeisimpänä Satakunnan AMK (Kankaanpään kuvataiteen yksikkö), mutta myös Vähäkyrö-seura, Vähäkyrön oppaat, seurakunta sekä alueen käsityöläiset, historiaharrastajat ja muut paikallisasukkaat.

Kokeiluissa syntyi uusia tai uusittuja verkostoja, joita kaupungit aikovat hyödyntää jatkossakin. Esimerkiksi Riihimäen kokeilussa perustettiin kestävästä elämäntavasta kiinnostuneiden verkosto laajentamalla kaupungissa jo pitkään toiminutta Ekoarki-verkosta (19 toimijaa) uusiin toimijoihin, jolloin uudessa KERI-verkostossa on yhteensä noin 60 toimijaa. Toimijat ovat yhteisöjä, yrityksiä, kaupunkiorganisaation osastoja sekä kaupunkilaisia. Helsingin maahanmuuttajakokeilussa syntynyt yhteistyö useiden maahanmuuttajayhdistysten kanssa jatkuu. Jyväskylässä luotiin Pupuhuhdan alueen asukastiimi paikallisten yhdistyksien ja asukas yhdistyksien kanssa ja yhteistyö yhdistysten ja asukastiimin kanssa jatkuu kaavoitustyössä.

Kokeiluissa ei juurikaan raportoitu ongelmista saada mukaan yhteistyökumppaneita tai että suunniteltu yhteistyö ei olisi toteutunut. Poikkeuksena on HSY:n kummikokeilun tavoittelema oppilaitosyhteistyö, jossa oli tarkoitus kehittää koulutussisältöjä, mutta kokeilu osoittautui liian lyhytkestoiseksi tämän tyyppiseen kehittämistyöhön.

Toteutuksen aikainen viestintä

Viestintäsparrauksessa käynnistystilaisuudessa kokeiluille tarjottiin työkaluksi viestintä-canvas. Kokeiluja kannustettiin suunnitelmalliseen viestintään ja kokeilut julkaisivatkin canvaksiaan Virtuaalikorttelissa. Osa teki myöhemmin yksityiskohtaisen kirjallisen ja aikataulutetun

viestintäsuunnitelman. Sipoon kokeilu raportoi: ”Viestintästrategia on muutenkin hyvä kirjata ylös jo heti hankkeen alussa, jotta esim. käännöstyötä vaativat kirjoitukset saadaan ajoitettua lehtien ja julkaisujen aikatauluihin.” Eli suunnitelmallisuudesta on hyötyä aivan käytännössä.

Loppuraportissa kaikki kokeilut kertoivat ulkoisesta viestinnästä, joka oli monipuolista. Osa kertoi myös kokeilun sisäisestä viestinnästä toteuttajien kesken.

Kaiken kaikkiaan kokeilukokonaisuuden kohdalla on vaikea tunnistaa ainakaan varsinaista ”vajausta” viestinnän aktiivisuudessa. Viestinnän vaikuttavuutta puolestaan indikoi se, että yhdenkään kokeilun tavoitteet eivät jääneet saavuttamatta vaikkapa aivan liian pienen osallistujamäärän vuoksi, joskin joissakin tapauksissa kokeilut olivat toivoneet hieman useampia osallistujia.

Helppoa viestintä ei aina ole. Esimerkiksi Helsingin kaupungin kokeilu totesi, että selkeä viestinnällinen haaste oli sellaisten vieraskielisten ryhmien tavoittaminen, joille Itä-Helsingin kehityksellä on merkitystä. Innovatiivisuutta tarvittiin ja erilaiset epämuodolliset kanavat osoittautuivat tehokkaiksi.

3.3 Vaikuttavuus

Arviointikysymykset:

- Onko syntynyt toimintamalli tai ratkaisu jo niin pitkällä, että se voidaan ottaa laajamittaiseen käyttöön (minimum viable product) vai tarvitaanko jatkokehittämistä?
- Tavoitteleeko kunta kokeilussa kehitettävän toimintamallin laajempaa skaalautumista omalla alueellaan, jos kokeilu onnistuu, vai onko kokeilu ainutkertainen?
 - Kuinka valmis kunta tai organisaatio on muuttamaan toimintaansa, jotta uusi toimintamalli saadaan käyttöön?
- Onko kokeilulla edellytyksiä laajempaan skaalautumiseen kansallisesti?
 - Mitä esteitä potentiaalin toteutumiselle on nähtävissä? Mm. miten kokeilu sopii yhteen nykyisen toimintatavan tai nykyjärjestelmän kanssa? Mitä esteitä yhteensovittamisessa on nähtävissä? Onko kilpailevia ratkaisuja?
 - Mitä toimenpiteitä potentiaalin toteutuminen vaatii ja keneltä? Kuka on ongelman omistaja hallinnollisesta näkökulmasta ja ketkä ratkaisusta hyötävät?
 - Millä aikajänteellä skaalautuminen voisi toteutua?

3.3.1 Vaikuttavuuden käsitteestä

Kaikilla kokeiluilla on erilaisia vaikutuksia eli ne tuottavat kokeilun aikana esimerkiksi mahdollisuuksia muutokseen vallitsevassa toimintatavassa, uudenlaista vuorovaikutusta, uusia tai parannettuja palveluja tai suunnittelun työvälineitä.

Yleensä laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta saadaan erilaisilla toimenpiteillä pidemmällä aikajänteellä, kun useammat eri kokeilut, hankkeet ja muut toimenpiteet ”pelaavat samaan maaliin”. Vaikuttavuustavoitteita voidaan tarkastella esimerkiksi Agenda2030-

tavoitteisiin peilaten. Sosiaalisen kestävyuden kokeilujen [tulokorteissa](#) onkin esitetty, mihin Agenda 2030:n kestävä kehitys tavoitteisiin kokeilut osaltaan vaikuttavat.

Yksittäisen kokeilun vaikuttavuus näihin laajempiin tavoitteisiin ei juurikaan ole mitattavissa tai se jää hyvin pieneksi ongelmien kokoon suhteutettuna. Sen sijaan kokeilut voivat skaalautuessaan, eli laajemman käyttöönoton myötä, saavuttaa lisää vaikuttavuutta omista kohderyhmissään.

Laajempi käyttöönotto voi tapahtua erilaisilla mekanismeilla. Alkuperäinen kokeilu voi kasvaa, kehitetty ratkaisu tai sen osia voidaan monistaa vaikkapa kunnan sisällä tai muissa kunnissa tai kokeilu voi haastaa laajemmin totut toimintatavat kokeilun toteuttaneessa organisaatiossa. Seuraavassa käsitelläänkin erikseen alkuperäisten kokeilujen jatkosuunnitelmia sekä valtakunnallista skaalautumista.

3.3.2 Alkuperäisten kokeilujen jatkosuunnitelmat

Yksi mittari uuden toiminnan juurtumiseen on kokeilun päättyessä tehdyt jatkosuunnitelmat. Taulukossa 3 on esitetty, mihin jatkotoimintapiteisiin kokeilut johtavat sen toteuttaneissa kunnissa ja miten tämä näyttäytyy skaalautumisen näkökulmasta.

Yksikään kokeiluista ei ole ilmoittanut kokonaan luopuvansa kokeilusta tai jatkokehittämisestä sen pohjalta.

Taulukko 3. Kokeilujen jatkosuunnitelmat kokeilun toteuttaneissa kaupungeissa

Kokeilu (Toteuttaja)	Skaalautuminen kokeilevassa kunnassa
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Kokeilussa tehty video on käytössä jatkossakin ja yhteistyö maahanmuuttajajärjestöjen kanssa jatkuu. Jatkoprojektina on tarkoitus koota vinkkejä laajempaan käyttöön. Selkokielisyyskoulutukset kunnan työntekijöille mahdollisesti jatkuvat.
Kestävä asuminen kummikokeilu (HSY)	Kohteissa jo ajateltu ympäristönäkökulman tuominen osaksi vakiintuneita asukastoimikunnan tapahtumia edistää jatkuvuutta. Kummitoiminnan malli julkaistaan joulukuussa 2020 ja mukaan kutsutaan asumisyksiköistä asiasta kiinnostuneita soveltamaan mallia myös muissa vastaavissa asumiskohteissa. Ajatus on, että kummintoiminnan mallista voisi monistaa eräitä osia niin, että sitä voisi koordinoida myös ilman hankemuotoista toteuttamistapaa.
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Kokeilussa opittua voidaan hyödyntää palvelujen suunnittelussa. Kokeilu voi toimia pohjana yhteistyötä suunniteltaessa eri toimijoiden kanssa poikkihallinnollisesti. Skaalattavissa suuremman mittakaavan toiminnaksi hyödyntäen hanketta esimerkkinä moninaisten tavoitteiden yhdistämisestä.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa	Yhteistyö Pupuuhdan asukkaista kootun asukastiimin kanssa jatkuu. Karttapohjaisesta Maptionnaire-

Kokeilu (Toteuttaja)	Skaalautuminen kokeilevassa kunnassa
kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	kyselytyökalusta jalostettu helppokäyttöisempi muoto on käytettävissä jatkossakin suunnittelun apuna. Tekeillä on myös pro gradu -opinnäytetyö, jonka aiheena on maahanmuuttajien osallistaminen suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa, erityisesti digitaalisin keinoin. Kokeilu antoi suuntaviivoja muun muassa Hyvinvointia ja elinvoimaa Huhtasuolle -hankkeeseen, joka on osa valtakunnallista lähiöohjelmaa (2020–2022). Kokeilun seurauksena jatkossa tuotetaan materiaalia paitsi kirjallisesti, myös visuaalisesti videoin. Yhteistyö asukastiimin ja asukasyhdistyksen kanssa jatkuu.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Kokeilu toteutettiin Kangasalan, Espoon ja Tampereen kaupungeissa ja suunnitelmassa on jo laajentaa kokeilua muutamaa muuhun kaupunkiin. Kangasalan kaupungin on tarkoitus soveltaa kävelylabraa myöhemmin paikallisten koulujen kanssa. Laajennuspotentiaali pienempien kaupunkien sisällä on ei ole loputon, mutta isommissa kaupungeissa on enemmän mahdollisuuksia; toisaalta näissä on myös enemmän nuoria.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Koska kyseessä on kaupungin tarjoama uusi palvelu, tulevaisuuden haasteena on osoittaa sen tarpeellisuus niin vahvasti, että se tulee vakiintumaan kaupungin palveluksi. Toisaalta toiminnan laajenemistakin jo suunnitellaan (mm. materiaalilahjoitusten vastaanottaminen myös kuntalaisilta).
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Kestävä elämä ja ekoarki -sivusto jatkaa tiedon välittämisestä kestävästä palveluista. Uusien palvelujen on mahdollista pyrkiä mukaan sivustolle jatkossakin. Tavaralainamotoinen kirjastossa laajenee yhteistyössä kierrätyskeskuksen kanssa. Kestävän elämän työhön sitoutetaan jatkossa myös enemmän aktiivisia kaupunkilaisia ja yhdistyksiä tavoitteena itseohjautuva kestävä elämäntapaa edistävä verkosto. Kaupunki tarjoaa tilat tapaamisiin, viestii uutiskirjeen kautta sekä tuo yhteen eri toimijoita ja toimii viestinvälittäjänä näiden välillä.
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Osallistuvan budjetoinnin (OSBU) käyttöä voidaan laajentaa kunnan muihinkin hankkeisiin. Seuraavaksi OSBU-menetelmää hyödynnetään Nikkilän puiston rakentamisvaiheessa.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä	Hyvinvointi-indeksin on jo käytössä Tampereella ja kokeilun myötä myös seitsemässä muussa kunnassa, jotka jatkavat sen käyttöä suunnittelutyössään.

Kokeilu (Toteuttaja)	Skaalautuminen kokeilevassa kunnassa
(Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Vaasalla on suunnitelma jatkokehittämisestä, mm. patikkareittejä kehitetään ja taiteilijayhteistyötä jatketaan ja laajennetaan kaupunkiin. Toiminnan jatkuvuus vaikuttaa melko turvatulta myös nyky muodossaan, sillä se ei vaadi suuria ulkopuolisia resursseja, kuten kunnan panostusta.

3.3.3 Skaalautuminen valtakunnallisesti

Valtakunnallisen skaalautumisen mahdollisuuksia on käsitelty taulukossa 4. Tarkastelussa on pyritty tunnistamaan ratkaisun kypsyyssaste, skaalautumisen potentiaali ja sen aikajänne sekä toteutumiset esteet. Lisäksi on tarkasteltu sitä, kuka on ongelman omistaja hallinnollisesta näkökulmasta.

Ratkaisujen ”kypsyyssaste”

Kokeilujen tuottamat ratkaisut voivat edustaa erilaisia ”kypsyyssasteita”. Joskus ratkaisu on vasta suunnitelma toimintamallista, joka vaatii vielä ensimmäisen käyttöönoton ja siitä kertyvien kokemusten keräämistä. Toisissa tapauksissa kokeilussa testataan jo varsin pitkälle mietittyä ratkaisua ja saatujen kokemusten kautta siitä syntyy ”pienin toimiva/julkaisukelpoinen tuote” (*minimum viable product*), jota voidaan jo käyttää laajemmin ja kehittää edelleen.

Tässä kokeilujen joukossa kaikki ratkaisut ovat kokeilujen toteuttamisen jälkeen jo varsin pitkällä vaikkakin jatkokehittämiselle ja jalkauttamiselle on aina tarvetta. Muutamissa kokeiluissa tehtiin suunnitelmia, jotka on vielä käytännössä toteutettava. Tavaralainaamon malli odottaa vielä toteuttamista, osallistavan budjetoinnin mallilla suunniteltu puisto rakentamista ja konkreettiset alueiden eriytymistä hillitsevät toimet on tehtävä nyt kun tiedonkeräys hyvinvointi-indeksillä on käynnistetty ja tulokset analysoitu.

Skaalautumisen potentiaali ja sen aikajänne

Vaikuttaisi siltä, että korkean valmiusasteen takia useimmat kokeilujen ratkaisut olisi teoriassa otettavissa käyttöön varsin nopeastikin, jopa vuoden sisällä siitä, kun toteutuspäätös kunnassa on tehty. Käytännössä aikaa kuluu kuitenkin runsaasti siihen, että tieto ratkaisuista leviää ja toteutuspäätökset on tehty ml. erilaisten toteutusvaihtoehtojen kartoitus, mikä edeltää toteutuspäätösten tekoa kunnissa.

Kaikissa kokeiluissa on kehitetty ratkaisuja, jotka olisivat skaalattavissa valtakunnallisesti hyvinkin eri kokoiisiin kuntiin. Pienemmissä kunnissa rajoittavana tekijänä voi olla vaikkapa, ettei vieraskielisiä ole kovin paljon, asuinalueiden eriytymistä ei tapahdu samoin kuin tiiviimmin asutuissa kunnissa tai ettei kunnassa ole omia erityisasumisyksiköitä. Esimerkiksi kuntien asuinalueiden eriytymisen seurannan työkalu soveltuu lähinnä suurempiin kuntiin, joissa ilmiö on havaittavissa.

Osallistuvaa budjetointia on jo kokeiltu useissa muissa kunnissa, ja Kuntaliitto on julkaissut asiasta oppaan vuonna 2017 (Pihlaja 2017). Eli ratkaisun voidaan katsoa olevan jo skaalautumisvaiheessa, mutta Sipoon kunnalle tämä oli kuitenkin ensimmäinen kokeilu aiheesta.

Tampereen kaupunkiseudun kokeilu oli jo itsessään skaalaushanke, sillä siinä Tampereen kaupungissa ollut eriytymisen tarkastelun työkalu, hyvinvointi-indeksi, levitettiin seitsemän muun selvästi pienemmän kunnan käyttöön. Yleisesti kaupungeissa on tarvetta malleille, joilla voidaan tehdä tarkastelua kaupunginosatasolla. Olisi hyvä pohtia, voidaanko hyvinvointi-indeksiä hyödyntää hyvinvointikertomuksissa, joita valmistellaan kerran valtuustokaudessa ja jonka tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain osana kuntasuunnittelua.

Riihimäen tavaralainaamon malli hyödyntää kirjastolaitosta ja nuorten kävelevät kaupunkilabrat koululaitosta. Molemmat ovat pysyviä rakenteita, jotka edesauttavat kokeilujen tulosten pysyvyyttä ja skaalautumista. Kaupunkilabrakokeilut Kangasalalla, Espoossa ja Tampereella toteutti konsultti, jonka palveluita on jatkossa mahdollista ostaa, mutta aineiston on tarkoitus palvella myös omatoimista käyttöä, mihin saa neuvontaa; omatoimisen käytön sujuvuus jää siis vielä käytännössä osoitettavaksi.

HSY:n kummikokeilu laajenee ensi vaiheessa HSY:n toimintaan ja Y-säätiön omiin asumisyksiköihin, mutta periaatteessa kummitoiminnan skaalautuminen voisi tapahtua hyvin laajassa mittakaavassa kansallisestikin. Yhteisöllistä kestävän kehityksen toimintaa aktivoidaan myös jo monessa muussakin yhteydessä Suomessa.

Innoverstas-kokeilun tuloksista on jo kiinnostuttu Lappeenrannan kaupungin yhteistyökunnissa, joista muutama on kertonut kiinnostuksensa perustaa vastaava keskus.

Vähäkyrössä rakennettu matkailu- ja kulttuuritoimijoiden yhteismarkkinointi ei ole ainutlaatuinen ratkaisu, mutta lähestymistavalle on varmasti vielä lisätarvetta useillakin alueilla, jotka haluavat vahvistaa paikallisentiteettiään ja houkutella kävijöitä. Isommissa kaupungeissa ja tunnetummilla alueilla (kuten esim. Rengasreitti) ratkaisuja on ollut jo pitkään, mutta haja-asutusalueilla yhteistyön tiivistämiselle on varmasti vielä tarvetta.

Valtakunnallisen skaalautumisen esteet

Suurin osa kokeilujen ratkaisuista tarvitsee kohtalaista työresurssia toteutuakseen uusilla alueilla. Erityisen työvoimaintensiivisiä ovat ratkaisut, jotka perustuvat siihen, että asukas tai asiakas kohdataan kasvokkain muun viestinnän sijasta. Näitä olivat mm. maahanmuuttajien osallistamista tavoitelleet hankkeet, osallistava budjetointi ja kaupunkilabrat. Kovin suuria materiaali-investointeja ei kokeilujen ratkaisuissa juuri tarvita, poikkeuksena mm. tarvittavat tilat ja puistoruokailu.

Useinkaan ei riitä, että ratkaisu itsessään osoittaa kokeilussa toimivuutensa vaan myös sitä käyttävien tai mahdollisesti käyttävien organisaatioiden tulee olla kypsiä muuttamaan toimintaansa. Valmiutta muutokseen, mukaan lukien kunnan eri toimijoiden sekä kunnan ja muiden toimijoiden yhteistyö, on kokeiluissa löytynyt ainakin kyseisten kokeilujen ajaksi. Nähtäväksi jää, löytyykö vastaavaa valmiutta toimintatapojen muuttamiseen ja yhteistyön rakentamiseen toisessa kunnassa kehitetyn ratkaisun käyttöönottamisessa, kun kyseessä ei ole ensimmäinen kokeilu aiheesta. Aiemminkin on käynyt niin, että hyvä ratkaisu on jäänyt leviämättä ”koska sitä ei keksitty täällä”, mikä on inhimillistä, mutta harmillista.

Joissakin kokeiluissa ratkaisu edellytti yhteistyöverkosta esim. erilaisten järjestöjen tai oppilaitosten kanssa. Tämä voi muodostua jossain tapauksissa esteeksi, jos vastaavia verkostoja

ei paikkakunnalla ole. Kestävän asumisen kummitoimintaa taas tukisi se, jos kummien välille muodostuisi jonkinlainen verkosto ja kummit saisivat vertaistukea työlleen.

Ongelman omistajat kuntahallinnossa

Pyrittäessä skaalautuviin ratkaisuihin kunnissa, on tärkeää tunnistaa, kuka on ongelman omistaja kuntahallinnossa, eli millä toimialalla tai missä toiminnossa tulisi olla tietoisia kokeilujen tuottamista ratkaisuksista ja niiden hyödyistä. Sen jälkeen on mahdollista miettiä viestintää.

Taulukon 4 mukaisesti kokeilukokonaisuus koskettaa kunnissa monia eri toimialoja, joista kaupunkisuunnittelu esiintyy näissä kokeiluissa yleisimmin. Tämä on mielenkiintoista siitä näkökulmasta, että kun kyse on sosiaalisen kestävyuden kokeiluista, tätä päämäärää on valituissa kokeiluissa edistetty erityisesti kaupunkisuunnittelun keinoin eikä ensisijaisesti sosiaalitoimen lähtökohdista.

Mukana on kuitenkin myös mm. sosiaalitointa, erityisasumista, ympäristötointa, opetustointa ja kulttuuritointa koskevia kokeiluja. Joidenkin kokeilujen (mm. Helsingin ja Jyväskylän) tuloksista osa on hyödynnettävissä hyvin poikkihallinnollisesti.

Valtakunnallisesta viestinnästä

Skaalautumista edistää se, että kunta itse kertoo aktiivisesti kokeilun tuloksista. Kaikki kokeilut ovatkin suorittaneet tulosviestintää, mutta usein tämä jää hyvin paikalliseksi (ks. taulukko 2). Koska kuntien mahdollisuudet vaikuttavaan valtakunnalliseen viestintään ovat rajalliset, tukena tiedonvälityksessä toimii Kestävä kaupunki -ohjelma, ja voisivat toimia myös Kuntaliitto, muut kuntien foorumit kuten Hinku- ja Fisukunnat sekä valtakunnalliset toimijat kuten Nuorten Akatemia. Kunnat ovat välittäneet tietoa kokeilusta myös kahdenvälisesti samaan aihepiiriin liittyville hankkeille; tällaisessa yhteistyössä tieto välittyy jo syvällisellä tasolla.

Kokeilujen loppukyselyssä ehdotettiin, että Kestävä kaupunki -ohjelma toisi esiin ”viikon kokeilua”, jakaisi linkkejä tuloksiin ja tiedottaisi tuloksista esimerkiksi Twitterissä. Kestävä kaupunki -ohjelmassa kokeiluista onkin viestitty ohjelman seminaareissa ja tilaisuuksissa, muiden järjestämissä seminaareissa, ohjelman Twitter-tililtä jakaen kokeilujen viestejä sekä ohjelman sähköisessä tulosesitteessä.

Kestävä kaupunki -ohjelmassa on tunnistettu skaalautumisen haaste ja käynnistetty hanke Kestävän kaupungin vipuvarret (VIPU), jossa kehitetään toimintamalli kestävästä kaupunkikehityksen hyvien käytäntöjen skaalaamisen tueksi.

Taulukko 4. Näkökulmia kokeilujen potentiaaliseen vaikuttavuuteen valtakunnallisesti.

Kokeilu (Toteuttaja)	Ratkaisun kypsyyssaste	Skaalautumispotentiaali ja aikajänne	Skaalautumisen esteet	Ongelman omistaja kuntahallinnossa
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Kokeilussa tunnistettiin monia ongelmia ja ideoita niiden ratkaisemiseksi. Tämä on sen kaltaista työtä, joka tuskin koskaan "tulee valmiiksi" vaan tarvitaan toistoa ja uusia ideoita.	Kaupunkisuunnittelu ei ole kovin tuttua kantaväestöllekään, joten tämän tuomisessa lähemmäs asukkaita on paljon skaalauspotentiaalia. Kokeilun oppeja kuten selkokielen käyttämistä ja visuaalista viestintää sekä tapahtumille luotuja malleja (mm. tarkastuslistat) voidaan hyödyntää muissakin kaupungin toiminnoissa sekä muissa kaupungeissa. Oppien hyödyntäminen ei rajaudu vain maahanmuuttajiin vaan on hyödynnettävissä muussakin viestinnässä. Maahan muuttaa myös koko ajan uusia ihmisiä, joten heidän tavoittamisensa on jatkuvaa.	Järjestöjen hyödyntäminen onnistuu vain siellä, missä on vieraskielisiä tavoitettavaa järjestötoimintaa, eli voi rajata pois pienimpiä kuntia.	Alkuperäisessä kokeilussa kaupunkisuunnittelu. Kokeilussa tunnistettiin, että kun perusongelma on osallisuuden puute ja ongelmat viestinnässä, hallinnollisesti asia voi koskea kuntaa laaja-alaisesti. Ongelman omistajia on siis paljon.
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Toimintamalli on valmis ja testattu	Sovellettavissa erilaisiin tuetun asumisen yksiköihin. Y-säätiöllä on jo itsellään muitakin asumiskohteita, joissa voidaan lähteä liikkeelle varsin nopeasti.	Tarvitaan sitoutumista ja aktiivisia toimijoita.	Eriyisasumisesta vastaavat ja sosiaalitoimi. Asia sivuaa myös ympäristötoimintaa siten, että kaikki saadaan mukaan.
Hyvät eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Toimintamalli on valmis ja testattu	Skaalattavissa useisiin kuntiin. Jo koronakriisinkin vuoksi tarvitaan niin jalkautuvaa perhetyötä kuin ruoka-apuakin, mutta tarve ei poistu senkään jälkeen.	Melko resurssi-intensiivistä, sillä tarvitaan työvoimaa ja lounasruokaa.	Sosiaalitoimi

Kokeilu (Toteuttaja)	Ratkaisun kypsyyssaste	Skaalautumispotentiaali ja aikajänne	Skaalautumisen esteet	Ongelman omistaja kuntahallinnossa
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Kokeilussa löydettiin Jyväskylässä tietyllä alueella hyvin toimiva lähestymistapa, jota olisi hyvä verifioida muilla alueilla.	Kaupunkisuunnittelu ei ole kovin tuttua kantaväestöllekään, joten tämän tuomisessa lähemmäs asukkaita on paljon skaalauspotentiaalia.	Kokeilun yksi menestystekijöistä, kasvokkain kohtaaminen, on resurssi-intensiivistä.	Alkuperäisessä kokeilussa kaupunkisuunnittelu. Osallisuuden ja viestinnän näkökulmasta ongelman omistajia on kunnan organisaatiossa enemmänkin.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Toimintamalli on valmis ja testattu kolmessa kunnassa kokeilun aikana ja tarkoitus oli toteuttaa kaksi labraa lisää vielä vuoden 2020 aikana.	Nopeasti toistettavissa muissa kunnissa. Potentiaali ei ole ihan loputon varsinkaan pienemmissä kunnissa. Kytkeä koulutoimen kaltaiseen pysyvään rakenteeseen edistää skaalautumista ja jatkuvuutta.	Vaatii aktiivisen toteuttajan ja työresurssia.	Kaupunkisuunnittelu ja opetustoimi; mahdollisesti myös vapaa-ajan palvelut ja nuorisotyö
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Toimintamallin ensimmäinen vaihe on valmis ja testattu. Toimintamalliin on tarkoitus ottaa mukaan uusia elementtejä myös Lappeenrannan sisällä.	Skaalautuu kaiken kokoisiin kuntiin. Mahdollisuus paikalliseen twistiin toteutuksessa. Melko nopeasti toteutettavissa. Kouluyhteistyö tuo jatkuvuutta ja vaikuttavuutta. Voisiko toteutua pienemmissä kunnissa kansalais- tai työväenopistojen piirissä?	Innoverstas vaatii tiloja ja työresurssia.	Ympäristötoimi, kulttuuritoimi
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Tavaralainaamon malli on luotu, mutta sitä ei ole vielä testattu tai toteutettu. Kestävien palvelujen sivut ovat toiminnassa.	Sekä kestävien palvelujen esille tuominen että tavaralainaamo soveltuvat eri kokoisiin kuntiin, joskin hieman paremmin muihin kuin kaikkein pienimpiin, sillä kaikkialla ei ole vaikkapa kierrätyskeskusta, jonka kanssa voi tehdä yhteistyötä. Vaatii suunnittelua, mutta sen jälkeen melko nopeasti	Tavaralainaamo vaatii tiloja ja työresurssia, joskin ei kovin paljon.	Ympäristötoimi, kulttuuri- ja virkistystoimi, liikuntatoimi

Kokeilu (Toteuttaja)	Ratkaisun kypsyyssaste	Skaalautumispotentiaali ja aikajänne	Skaalautumisen esteet	Ongelman omistaja kuntahallinnossa
		toteutettavissa. Kytkenä kirjastotoimen kaltaiseen pysyvään rakenteeseen edistää jatkuvuutta ja skaalautumista.		
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Mallia on nyt Sipoossa testattu ja aiotaan käyttää myös Nikkilän puiston rakennusvaiheessa. Osallistuvaa budjetointia on sovellettu myös jo muissa kunnissa.	Mallille on periaatteessa olemassa laajakin toteuttamisalue erilaisissa hankkeissa ja eri kokoisissa kunnissa. Ratkaisu on siis jo skaalautumisvaiheessa, mutta laajamittainen yleistyminen vienee kuitenkin useita vuosia.	Osallistuva budjetointi on työvoimaintensiivisempi lähestymistapa kuin perinteinen budjetointi.	Kaupunkisuunnittelu, poliittiset päättäjät
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Hyvinvointi-indeksin hyödyntämistä on testattu jo kahdeksassa eri kokoisessa kunnassa. Se vaikuttaa siis jo varsin pitkällä olevalta työkalulta.	Korkeasta valmiusasteesta johtuen työkalu olisi otettavissa käyttöön nopeastikin eri kokoisissa kunnissa, joissa on tunnistettu riskiä asuinalueiden eriytymisestä. Käytännön vaikuttavuuden saavuttaminen edellyttää kuitenkin toimenpiteiden toteuttamista, mikä vie aikaa.		Kaupunkisuunnittelu
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Toiminta saatiin käyttöön, mutta sitä on tarkoitus jatkokehittää.	Vastaavia kulttuuripalveluja olisi mahdollista kehittää myös muilla alueilla hyödyntäen Vähäkyrössä saatuja kokemuksia. Tämä olisi toteutettavissa käytännössä nopeastikin.	Yhdelle maantieteelliselle alueelle ei kannata rakentaa kilpailevia ratkaisuja vaan rakentaa olemassa olevan päälle tai alueille, joissa vastaavia ratkaisuja ei jo ole.	Kulttuuritoimi, ympäristötoimi, viestintä ja alkuperäisessä kokeilussa myös asumispalvelut

4 Kokeilut ohjelman teemojen toteuttamisen näkökulmasta

Tässä luvussa on tarkasteltu sitä, miten kokeilut toteuttavat ohjelman neljää teemaa: sosiaalisesti kestävä, vähähiiliset, älykkäät ja terveelliset kaupungit (ks. kuva 1). Kokeiluille hakuvaiheessa asetettu vaatimus oli, että kokeilun tulee toteuttaa sosiaalisen kestävyuden lisäksi ainakin yhtä muuta ohjelman teemaa.

Kuva 1. Teemoja kestäväan kaupunkiin. (Lähde: Ympäristöministeriö, Kestävä kaupunki -ohjelma)

4.1 Sosiaalisesti kestävä kaupungit

Arviointikysymykset:

- Vaikutukset kansalaiseen:
 - Mitä sosiaalisen kestävyuden tarvetta on pyritty ratkaisemaan?
 - Miten kokeilussa kehitetty palvelu tai ratkaisu on vaikuttanut asukkaiden, asiakkaiden tai käyttäjien tilanteeseen? Miten kokeilun lopputulos vaikuttaa heidän elämäänsä?
 - Mitkä ovat olleet vaikutukset palveluiden laatuun, saavutettavuuteen ja palveluntuottajan ja käyttäjän suhteeseen?
 - Onko kokeilulla ollut vaikutusta oikeudenmukaisuuteen, tasavertaisuuteen ja osallisuuteen?
 - Onko kokeilulla ollut vaikutuksia yhteisöllisyyteen?
- Vaikutukset kunnan tai organisaation työntekijään:

- Miten kokeilun on vaikuttanut esimerkiksi työn organisoitumiseen ja toimintatapoihin, vuorovaikutukseen tai osaamiseen?
- Miten yhteistyön ja vuorovaikutuksen tavat sekä työntekijän suhde kohderyhmiin ovat kehittyneet?

Taulukoihin 5 ja 6 on koottu kokeilujen sosiaaliseen kestävyteen liittyviä hyötyjä vastauksena arviointikysymyksiin. Taulukossa 5 asiaa on tarkasteltu kansalaisen (useimmiten kunnan asukkaan) näkökulmasta ja taulukossa 6 kaupungin tai toteuttavan organisaation työntekijöiden näkökulmasta.

Taulukossa 5 on tunnistettu sosiaalinen tarve, johon kokeilulla on pyritty vaikuttamaan sekä kuvattu vaikutuksia tähän tarpeeseen. Vaikutukset ovat moninaisia. Suuri osa kokeiluista pyrki lisäämään osallisuutta, mikä puolestaan lisää tasa-arvoisuutta. Kohderyhminä olivat niin valtaväestö kuin vaikkapa nuoret tai maahanmuuttajat.

Kun kunnan toiminnot, kuten kaupunkisuunnittelu, ovat tulleet asukkaille tutummiksi ja niiden kehittämiseen on saanut itse osallistua, parantaa tämä luottamusta kunnan toimintaan. Myös esimerkiksi HSY:n kokeilu raportoi luottamuksen kasvusta toimijoiden välillä. Tämä hanke kuten myös mm. Vähäkyrön kulttuurikehä lisäsivät yhteisöllisyyttä. Lisäksi palveluja on tuotu lähemmäs niitä tarvitsevia mm. Hämeenlinnassa.

HSY:n hanke pyrki peräti mittaamaan yhteisöllisyyden kokemusta kysymällä sekä naapureiden kanssa vietettyä aikaa että koettua yhteisöllisyyden lisääntymistä kuten uusiin naapureihin tutustumisen määrää. Yhtä lukuun ottamatta Vantaan kummikohteen asukkaat kokivat yhteisöllisyyden lisääntyneen taloyhtiössään paljon tai vähintään kohtalaisesti, vaikka he olisivatkin viettäneet aikaa naapureiden kanssa saman verran kuin aikaisemmin. Suurin osa molemmissa kummikohteissa asukaskyselyyn vastanneista kertoivat tutustuneensa vähintään yhteen tai kahteen uuteen naapuriin hankkeen aikana.

Osallisuutta lisäävissä hankkeissa ja toimissa on usein se haaste, että niihin osallistuvat usein samat aktiiviset kansalaiset ja uusia osallistujia on vaikeampi löytää. Tässä toteutettujen kokeilujen raportoinnista ei juurikaan käy ilmi, onko uusia osallistujia löydetty niissä kokeiluissa, joissa kaupungin asukkaat ovat osallistuneet kutsuperiaatteella. Joissakin kokeiluissa, kuten nuorison kävelylabroissa, osallistuminen on lähtökohtaisesti laaja-alaisempaa.

Taulukko 5. Sosiaalisesti kestävä kaupunki -teeman toteutuminen kokeiluissa – vaikutukset kansalaiseen

Kokeilu (Toteuttaja)	Sosiaalinen kestävyys kansalaisen näkökulmasta
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Tarve: Osallisuus, jota vaikeuttaa nyt kielimuuri ja puuttuva osallistumisen kulttuuri. Tarve tiedonkulkuun. Vaikutukset: Kokeilu lisäsi yhteistyössä järjestöjen kanssa maahanmuuttajien osallisuutta oman ympäristön kehittämisessä. Kokeilussa tunnistettiin paljon haasteita ja löydettiin ratkaisuideoita. Viestinnässä monien kieliversioiden sijasta panostettiin selkokielisyyteen.

Kokeilu (Toteuttaja)	Sosiaalinen kestävyys kansalaisen näkökulmasta
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Tarve: Yhteisöllisyyden vahvistaminen, arjen hallinta ja osallisuus ilmastotalkoisiin. Vaikutukset: Kokeilu edisti yhteisöllisyyttä ja osallisuutta nuorten ja pitkäaikaisasunnottomien asuntokohteissa asukaslähtöisesti kummin mahdollistamana ja tukemana. Luottamus osapuolten välillä kasvoi. Arjenhallinnan taidot paranivat.
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Tarve: Perhepalveluiden saavutettavuus ja ruokailun järjestäminen sekä kustannukset koulujen loma-aikoina. Nuorison kesätyöpaikkojen tarve. Vaikutukset: Kokeilussa toteutetut lapsiperheiden puistolounasruokailut vaikuttivat kotitalouksien käyttämenoihin. Puistoruokailuun yhdistettiin perhekeskuksen jalkautuva malli perheiden tukemiseksi. Lisäksi kokeilu työllisti määräaikaisesti 10 nuorta.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Tarve: Osallisuus, jota vaikeuttaa kielimuuri ja puuttuva osallistumisen kulttuuri. Tarve tiedonkulkua. Vaikutukset: Kokeilu lisäsi maahanmuuttajien osallisuutta kaupunkisuunnittelussa sekä tiedonkulkua, mikä on jatkossakin mahdollista mm. perustettujen asukastiimien kautta.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Tarve: Nuorten osallistaminen oman asuinalueen kehittämiseen ja heidän osaamisensa ja yhteistyötaitojensa lisääminen. Vaikutukset: Kokeilu lisäsi nuorten osallisuutta kaupunkisuunnittelussa. Opettajien palautteen mukaan oppiminen oli tehokasta. Tuloksena oli mm. nuorten omien tilojen tunnistaminen kaupunkisuunnitteluprosessiin. Nuorten ääntä on kuultu kaavoituksessa ja liikennesuunnittelussa.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Tarve: Henkisen hyvinvoinnin lisääminen, mikä tässä toteutui mm. harrastustoiminnan kautta. Vaikutukset: Kuntalaiset pääsevät harrastamaan käden taitoja kestäväällä tavalla sekä tarvittaessa korjaamaan rikkiäisiä tavaroita. Avattu tila mahdollistaa myös innovoinnin, joka voi johtaa jopa yrittäjyyteen.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Tarve: Kestävien palveluiden löytyminen helposti sekä säästäminen kotitalouden käyttämenoihin. Vaikutukset: Kotitalouksien arkielämä helpottuu, kun kestävät palvelut löytyvät helposti silloin kun niitä halutaan käyttää. Jatkossa tavaralainamolla on myös positiivinen vaikutus kotitalouksien käyttämenoihin (lainaaminen ostamisen sijasta).
Sipoon Nikkilän keskuspuiston	Tarve: Osallisuus oman asuinympäristön suunnittelussa ja parempi ymmärrys sen realiteeteista.

Kokeilu (Toteuttaja)	Sosiaalinen kestävyys kansalaisen näkökulmasta
yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Vaikutukset: Kokeilu lisäsi kuntalaisten osallisuutta kaupunki- ja taloussuunnittelussa.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Tarve: Asuinalueiden eriytymisen hillitseminen. Eriytymisellä on monia haitallisia sosiaalisia vaikutuksia. Vaikutukset: Hyvinvointi-indeksin analyysi osoitti, että seudulle on syntynyt selkeitä korkeamman hyvinvoinnin ja matalamman hyvinvoinnin keskittymiä, jotka ovat tarkasteluvuosittain laajentuneet. Kokeilussa laadittiin suosituksia eriytymisen seurantaan ja seudulliseen yhteiskehittämiseen, ja kunta- ja aluekohtaisia sekä kaupunginosa- ja korttelitasoisia toimenpidesuosituksia eriytymisen ehkäisyyn ja lieventämiseen. Toteutuessaan nämä vähentävät sosiaalisia ongelmia.
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Tarve: Henkisen hyvinvoinnin lisääminen, joka tässä tapahtui ns. kulttuurihyvinvoinnin keinoin. Vaikutukset: Kokeilu lisäsi yhteisöllisyyttä, vahvisti paikallisidentiteettiä ja teki näkyvämmäksi paikallisten yrittäjien työn. Toteuttamiseen osallistui myös 11 taiteen opiskelijaa, jotka saivat teoksilleen näkyvyyttä. Kulttuuritarjontaa paitsi lähiseudun asukkaille, myös matkailijoille.

Kokeiluilla on monia vaikutuksia myös kaupungin ja kokeiluihin osallistuneiden muiden organisaatioiden työntekijöihin (ks. taulukko 6). Kokeilut ovat auttaneet mm. tunnistamaan ongelmia ja tuottaneet niihin ratkaisuideoita, tuottaneet uusia toimintamalleja ja työkaluja, millä kaikilla on vaikutusta työntekijöiden käytettävissä olevaan tietopohjaan ja osaamiseen. Uudet toimintatavat, jotka perustuvat lisääntyvään kohtaamiseen kasvokkain ja jalkautumiseen asiakkaiden pariin vaikuttavat työntekijöiden toimenkuvan.

Taulukko 6. Sosiaalisesti kestävä kaupunki -teeman toteutuminen kokeiluissa – vaikutukset kaupungin tai organisaation työntekijään

Kokeilu (Toteuttaja)	Sosiaalinen kestävyys kunnan tai organisaation työntekijän näkökulmasta
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Kaupunkisuunnittelua tekeville saatiin työtä tukemaan jatkoehdotuksia ja tulleita ideoita jaetaan laajemminkin. Yhteistyö kaupunginkansliaan tiivistyi. Työntekijöiden selkokieliyyskoulutukset on aloitettu.
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Yhteistyö ja viestintä kohteiden ja niitä hallinnoivien välillä saa uusia muotoja ja sisältöä. Kokeilun tapahtumien toteuttaminen vaati työskentelyä muulloinkin kuin ”virka-aikana”.

Kokeilu (Toteuttaja)	Sosiaalinen kestävyys kunnan tai organisaation työntekijän näkökulmasta
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Kokeilun tapa jalkauttaa kunnan palvelut lähemmäs kuntalaisia vaikuttaen työkuvaan.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Kaupungin työntekijät saivat käyttöönsä uusia työkaluja, kun jo käytössä ollut karttapohjaista kyselytyökalua Maptionnairea kehitettiin eteenpäin. Kokonaisuudessaan kokeilu antaa uusia eväitä suunnittelijoiden työhön ja lisää siten osaamista ja onnistumisen kokemuksia.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Opettajat ovat saaneet uusia keinoja toteuttaa mm. maantiedon ja kuvaamataidon opetusta. Kaavoittajat ja liikennesuunnittelijat ovat saaneet työhönsä näkemyksiä uusilta kaupunkilaisryhmiltä. FCG sai kehitettyä uuden myytävän palvelun.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Kunnan ja yritysten sekä järjestöjen yhteistyö on tiivistynyt.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Kun tavaralainaamo toteutuu, kirjaston toiminta laajenee. Lainaamon ja kierrätyskeskuksen välille syntyy uutta yhteistyötä.
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Kaupungin työntekijöillä on käytössään uusi suunnittelu ohjaava työkalu, osallistava budjetointi, ja osaaminen laajenee.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Tampereen kaupunkiseudun kuntien työntekijöillä on käytössään uusi suunnittelu parantava työkalu, hyvinvointi-indeksi. Työkalua ja sen analyysituloksia voidaan hyödyntää seudullisen asuntopolitiikan suunnittelussa ja hyvinvointipalvelujen kehittämisessä.
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Uutta yhteistyötä kaupungin, taideopilaitoksen oppilaiden (taiteilijoiden) ja kuntalaisten välillä.

4.2 Vähähiiliset kaupungit

Arviointikysymykset:

- Mihin vähähiilisyyden osa-alueeseen kokeilu vaikuttaa?
- Miten suuri päästövähennyspotentiaali kokeilulla on sen skaalautumisen kautta? Millä aikajänteellä tämä potentiaali voi toteutua?

Taulukkoon 7 on koottu vastaukset vähähiilisyysteeman arviointikysymyksiin. Viidessä kokeilussa on kehitetty selvästi tähän teemaan liittyviä ratkaisuja. Kolmessa kokeiluista, HSY:n kummikokeilu, LPR:n kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi ja Riihimäen KERI-hankkeessa painottuvat kiertotalouden teemat kuten hävikin vähentäminen, materiaalien uudelleenkäyttö ja kierrättäminen sekä lainaaminen omistamisen sijasta. Hyvät kevät -kokeilussa vähennettiin ruokahävikkiä, joskin se ei tavoitteena hankkeen kokonaisuudessa vaikuta korostuvan. Kangasalan nuorten liikennelabra kohdistui osittain liikkumiseen ja teema oli esillä myös HSY:n kummikokeilussa. KERI-hanke edistää kestävästä kuluttamista, mikä oli teemana mukana myös HSY:n hankkeessa. Tämä kokeilukokonaisuus ei välittömästi liittynyt vähähiilisyden muihin merkittäviin osa-alueisiin, kuten energiatehokkuuteen tai uusiutuvaan energiaan, eikä kaikkien osa-alueiden kattaminen ollut varsinaisesti tavoitteenakaan.

Muistakin kokeiluista voi seurata vähähiilisyshyötyjä vähäisessä määrin tai välillisesti; esimerkiksi lähimatkailu paikallisiin kulttuurikohteeseen saattaa korvata jonkin pidemmälle suuntautuvan matkan. Kaavoittamisessa taas voidaan vaikuttaa perustavanlaatuisesti alueiden vähähiilisyden edellytyksiin.

Taulukko 7. Vähähiiliset kaupungit -teeman toteutuminen kokeiluissa

Kokeilu (Toteuttaja)	Vähähiilisyden osa-alue	Huomioita päästövähennyspotentialista
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Ei suoria merkittäviä vähähiilisyys-vaikutuksia	
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Arjen teot kuten kestävä ruoka, kuluttaminen ja liikkuminen	Toiminta kohdistuu mahdollisesti skaalautuessaankin melko pieneen osaan väestöstä, mutta malli on teoriassa laajennettavissa suhteellisen nopeasti. Kohderyhmässään se kuitenkin vaikuttaa merkitykselliseen osaan siitä hiilikuormasta, johon kuluttaja voi itse valinnoillaan vaikuttaa. Koska kysymys on arjen toimintatapojen muutoksista, vaikutus näkyy välittömästi saavutetussa kohderyhmän osassa. Toisaalta pysyvyys vaatii interventioiden toistoa.
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Ruokahävikki	Yritykset lahjoittivat ruokaa, joka muuten olisi voinut mennä ruokahävikiksi.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Ei suoria merkittäviä vähähiilisyys-vaikutuksia	

Kokeilu (Toteuttaja)	Vähähiilisyiden osa-alue	Huomioita päästövähennyspotentiaalista
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Viisaan liikkumisen ratkaisut	Liikenneympäristöön tehtävät muutokset vaikuttavat alueella liikkuvaan koko väestöön ja ovat luonteeltaan melko pysyviä. Käyttäytymisnäkökulmasta nuorena opitut asenteet vaikuttavat myös tulevaisuudessa liikenteeseen liittyviin asenteisiin, joskin elämäntilanteet ja liikkumisen palvelutarjonta vaikuttavat siihen, millaisia liikenneratkaisuja yksilö käytännössä tekee. Laajempi vaikuttavuus rakentuu hitaasti ja vaatisi vahvistavia toimenpiteitä jo osallistuneiden keskuudessa sekä toistoa yhä uusien ikäluokkien kohdalla. Samalla mahdollisuudet juuri tämän saman kokeilun toistamiseen ovat jo kerran sitä kokeilleiden kuntien kohdalla eivät ole äärettömät vaan jossain vaiheessa eri alueet on ”käyty läpi”.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Materiaalien tehokas käyttö ja kierrätys	Materiaalien käyttö tehostuu kahdella mekanismilla: jätemäärä vähentyy ja kierrätysmateriaalin käyttö korvaa harrastustoiminnassa käytettävää neitseellistä materiaalia. Toiminnalle on potentiaalia eri kokoisissa kunnissa ja toiminta on sopeutettavissa paikallisiin olosuhteisiin. Yritysten jätemateriaalin käyttö on kuitenkin huomattavasti tehokkaampaa ja laajamittaisempaa, jos sitä voidaan käyttää esimerkiksi toisissa yrityksissä, mihin on jo olemassa kohtaantoa edistäviä ratkaisuja, mm. Materiaalitori.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Arjen kestävät valinnat	Toiminta vaikuttaa laaja-alaisesti arkisiin kulutusvalintoihin ja varsinkin suurella osalla kuntalaisia on mahdollista se saavuttaa eli potentiaali on kohtalainen. Toiminnalle on potentiaalia kaikenkokoisissa kunnissa ja se on sopeutettavissa paikallisiin olosuhteisiin.
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja	Ei suoria merkittäviä vähähiilisyysvaikutuksia	

Kokeilu (Toteuttaja)	Vähähiilisuuden osa-alue	Huomioita päästövähennyspotentialista
osallistava budjetointi (Sipoon kunta)		
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Ei suoria merkittäviä vähähiilisyysvaikutuksia	
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Ei suoria merkittäviä vähähiilisyysvaikutuksia	

4.3 Älykkäät kaupungit

Arviointikysymykset:

- Syntyikö kokeiluissa uusia digitaalisia ratkaisuja tai uusia tapoja käyttää niitä?
- Kehittyivätkö älykkäät palvelut tai palveluketjut?

Käsitteenä älykäs kaupunki on väljä ja monimerkityksinen. Se sisältää toisaalta älykkään kaupunkinfran ja liikumisen, mutta myös uudenlaiset osallistavat suunnittelumenetelmät ja älykkäämmät palvelut ja palveluketjut, joissa sosiaaliset vaikutukset on otettu vahvasti huomioon. Useimmiten kehittäminen tapahtuu informaatioteknologiaa käyttäen.

Taulukkoon 8 on koottu vastaukset älykkäät kaupungit -teeman arviointikysymyksiin. Useimmista kokeiluista oli löydettävissä teemaan liittyviä toimenpiteitä ja tuloksia. Nämä ilmenivät monipuolisesti, sillä kokeiluissa oli käytetty olemassa olevia sovelluksia, kehitetty vanhoja helppokäyttöisemmiksi, laajennettu työvälineiden käyttöä uusiin kuntiin, hyödynnetty digitaalista viestintää vuorovaikutuksen rakentamisessa, kehitettiin osallistavia suunnittelumenetelmiä ja tuotiin palveluja helpommin saataville.

Digitaalisten välineiden käyttöönotto ei aina onnistu saumattomasti, mikä tuli konkreettisesti esiin kokeiluissa. Maahanmuuttajien joukossa digitaalisuuden hyödyntämisen perinne vielä monesti puuttuu ja kantaväestössä työkalujen lataaminen omille puhelimille nostaa huolta tietoturvakysymyksistä. Digitaalisten työvälineiden ohella on edelleen tarvetta analogisille ratkaisuille ja kasvokkain tapaamisille. Ennako-odotusten vastaisesti Kävelevät kaupunkilabrat nuorille -kokeilussa paperinen lomake osoittautui paremmaksi tulosten kirjaustavaksi kävelykierroksilla kuin digitaalinen karttakysely; digitaalinen ratkaisu oli työläs myös tekijöiden kannalta.

Taulukko 8. Älykkäät kaupungit -teeman toteutuminen kokeiluissa

Kokeilu (Toteuttaja)	Älykkäät kaupungit -teema kokeiluissa
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Innovaatioita heikosti osallistuvien kaupunkilaisten osallistamiseen mm. kuvallisen digitaalisen viestinnän keinoin.
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Ei merkittäviä toimenpiteitä teemassa
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Ei merkittäviä toimenpiteitä teemassa
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Kokeilu on tuonut oivalluksia monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä toimimiseen eli muuttanut toimintaa. Työssä käytettiin karttapohjaista kyselytyökalua (Maptionnaire), joka oli ennestään tuttu Jyväskylän kaavoitukselle, mutta hankkeessa oli tarkoituksena kehittää sen käyttöä erityisesti puutteellisen kieli- ja lukutaidon näkökulmasta helppokäyttöisempään suuntaan.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Kokeilussa käytettiin sekä mobiilipohjaista digitaalista että analogista työkalua kävely-ympäristön analysoimisessa.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Ei merkittäviä toimenpiteitä teemassa
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Kokeilussa on käytetty perinteistä tapaa hyödyntää digitaalista tiedonjakamista.
Sipoon Nikkilän keskuspuiston yleissuunnitelma ja osallistava budjetointi (Sipoon kunta)	Kokeilussa testattiin Suomessa vielä melko uutta taloudellista suunnittelutapaa, osallistavaa budjetointia. Osallistamistyökalun, CHAOS Crowd -sovelluksen, lataaminen omaan puhelimeen herätti paljon epäluuloa kaikenikäisissä kuntalaisissa ja sovellus oli hankala selainpohjaiseen ratkaisuun verrattuna. Aika ei ollut tälle toimintatavalle vielä siis ihan otollinen ja sovellus tarvitsee mahdollisesti jatkokehittämistä.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Kokeilussa kehittyi tiedolla johtaminen, kun käyttöön otettiin hyvinvointi-indeksityökalu, jolla mitataan alueiden eriytymisen tilaa.
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Kulttuuripalvelujen parempi saavutettavuus digipalveluja hyödyntäen.

4.4 Terveelliset kaupungit

Arviointikysymykset:

- Onko kokeiluilla vaikutuksia fyysiseen terveyteen kuten liikkumiseen tai ravintoon?
- Onko kokeiluilla psykososiaalisia vaikutuksia?
- Onko kokeiluilla vaikutuksia esteettömyyteen ja turvallisuuteen?

Taulukkoon 9 on koottu vastaukset terveelliset kaupungit -teeman arviointikysymyksiin. Tampereen kaupunkiseudun eriytymiselvitystä lukuun ottamatta kaikista kokeiluista on löydettävissä terveyteen liittyviä hyötyjä, mutta eriytymisen hillitseminenkin voi tuoda pidemmällä ajanjaksolla psykososiaalisia hyötyjä.

Fyysiseen terveyteen kevyen liikenteen kautta on vaikuttamassa Kävelevät kaupunkilabrat sekä ravinnon kautta Hyvät Eväät -hankkeen puistoruokailu.

Yleisin terveyshyöty on henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen eri syistä. Tähän ovat vaikuttamassa mm. osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksen paraneminen, stressin väheneminen arjen hallinnan ja helpottumisen kautta, kulttuurihyvinvointi ja harrastusmahdollisuudet sekä ilmastoahdistuksen lievittyminen omien vaikutusmahdollisuuksien kasvaessa.

Turvallisuuden ja esteettömyyden näkökulmat nousivat esille kaupunkisuunnitteluun liittyvissä kokeiluissa Kävelevät kaupunkilabrat sekä Osallistava budjetointi puistohankkeessa.

Taulukko 9. Terveelliset kaupungit -teeman toteutuminen kokeiluissa.

Kokeilu (Toteuttaja)	Terveelliset kaupungit -teema kokeiluissa
Maahanmuuttajataustaisten osallistuminen oman ympäristönsä kehittämiseen (Helsingin kaupunki)	Henkinen hyvinvointi lisääntyy osallisuuden lisääntymisen kautta.
Kestävän asumisen kummikokeilu (HSY)	Kokeilu edistää elämänhallintaa ja parempaa integroitumista yhteiskuntaan eli siten parantaa henkistä hyvinvointia. Mallin toteuttaminen voi myös lievittää ilmastoahdistusta.
Hyvät Eväät (Hämeenlinnan kaupunki)	Kokeilu mahdollistaa lapsille loma-aikoina terveellisen puistolounaan.
Pupu, bunny, 'arnab – osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä (Jyväskylän kaupunki)	Henkinen hyvinvointi lisääntyy osallisuuden lisääntymisen kautta.
Kävelevät kaupunkilabrat nuorille (Kangasalan kaupunki)	Hanke edistää paitsi nuorten myös koko väestön liikkumista kävellen. Hankkeessa arvioitiin myös alueen turvallisuutta. Kaupunkitilan viihtyisyys edistää henkistä hyvinvointia ja

Kokeilu (Toteuttaja)	Terveelliset kaupungit -teema kokeiluissa
	kokeiluun osallistuminen lisää sitä siihen osallistuneiden joukossa osallisuuden kokemuksen kautta.
Kierrätysmateriaali ympäristökeksinnöksi (Lappeenrannan kaupunki)	Mahdollisuuksien tarjoaminen luovaan toimintaa edistää henkistä hyvinvointia. Kokeilu voi myös lievittää siihen osallistuvien ilmastoahdistusta.
Kestävä Elämä Riihimäkeläisille, KERI (Riihimäen kaupunki)	Arjen vaikuttamismahdollisuudet vähentävät ilmastoahdistusta ja siten edistävät henkistä hyvinvointia. Lainaamosta saatavat liikuntavälineet tulevat edistämään fyysistä terveyttä.
Osallistuvan budjetoinnin käyttö Sipoon Nikkilän keskuspuiston suunnittelussa ja toteutuksessa (Sipoon kunta)	Henkinen hyvinvointi lisääntyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden kautta. Puiston suunnittelussa kiinnitettiin huomiota myös turvallisuusnäkökohtiin.
Selvitys Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä (Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä)	Ei välittömiä terveysvaikutuksia.
Vähäkyrön kulttuurikehä (Vaasan kaupunki)	Kulttuurihyvinvointi edistää psyykkistä hyvinvointia. Patikointireitit edistävät myös fyysistä terveyttä.

Tavoitellut tulokset saavutettiin hyvin

Huolimatta siitä, että kokeiluja toteutettiin suurelta osin koronakriisin aikana, mikä aiheutti huomattavia haasteita näille vahvasti vuorovaikutukseen perustuville kokeiluille, kokeilut saavuttivat yllättävänkin hyvin alun perin tavoitellut tulokset. Toteutuksessa jouduttiin kuitenkin sopeutumaan vallitseviin olosuhteisiin, mikä vähensi erityisesti fyysisten tapaamisten määrää ja edellytti vaihtoehtoisten etenemistapojen löytämistä.

Kokeilukokonaisuudessa saavutetut tulokset ovat monipuolisia niin tavoitettujen kohderyhmien kuin kehitettyjen ratkaisujenkin osalta. Kokeiluissa toteutuvat kaikki Kestävä kaupunki -ohjelman teemat (sosiaalisesti kestävät, vähähiiliset, älykkäät ja terveelliset kaupungit), joskin painottuminen vaihteli kokeilujen välillä. Koska kysymys oli lähtökohtaisesti sosiaalisen kestävyuden kokeiluista, kaikki kokeilut toteuttivat tätä tavoitetta. Tämä myös toteutui kokeiluissa aidosti, ei muiden tavoitteiden ”päälle liimattuna”. Lisäksi kaikki kokeilut kuitenkin toteuttivat vähintään yhtä muutakin teemaa, moni useampaakin.

- Suositus: Jatkossakin kannattaa etsiä luontevia mahdollisuuksia kokeiluihin, jotka yhdistävät eri teemojen tavoitteita. Tämä johtaa paitsi monipuolisiin ratkaisuihin, joissa yhdistyvät erilaiset elementit, myös tuo kokeilijatiimeihin uudenlaisia kokoonpanoja ja osaamista.

Vaikuttavuus rakentuu ajan kuluessa kokeilujen ratkaisujen ja muiden toimien kautta

Kuvassa 2 on esitetty yhteenvetoa siitä, millaisia ratkaisuja kokeilut käytännössä tuottivat ja millaisia vaikutuksia (muutoksia) kokeilujen seurauksena on saatu aikaan. Näistä vaikutuksista rakentuu ajan kuluessa ohjelman vaikuttavuus yhdessä muiden samoihin vaikuttavuustavoitteisiin kohdistuvien toimenpiteiden kanssa sillä edellytyksellä, että kokeilujen ratkaisut otetaan käyttöön laajemmin kohderyhmissään.

Nyt toteutettujen kokeilujen ratkaisuilla on nähtävissä pysyvyyttä tai jatkuvuutta, sillä yksikään kokeiluista ei ole ilmoittanut kokonaan luopuvansa kokeilusta tai jatkokehittämisestä sen pohjalta. Erityisesti pysyviin rakenteisiin, kuten koulu- tai kirjastolaitos, perustuvissa ratkaisuissa on nähtävissä jatkuvuutta. Toisaalta myös organisaation toimintatapoja muuttavissa kokeiluissa oli koettu oivalluksia, joiden uskottiin jäävän pysyviksi toimintamalleiksi.

Kaikissa kokeiluissa on kehitetty ratkaisuja, jotka olisivat skaalattavissa valtakunnallisesti hyvinkin eri kokoihin kuntiin, joskin aivan pienimmässä voi vastaan tulla käytännön rajoitteita. Kokeiluissa tuotettujen ratkaisujen korkean valmiusasteen vuoksi ne olisivat otettavissa pääsääntöisesti käyttöön varsin nopeastikin, kun toteutus päätös kunnassa on tehty. Korkea valmiusaste ja välitön käyttöönotto toisaalta viittaavat siihen, että osa kokeiluista on ollut itse asiassa kokeilujen sijasta kehityshankkeita tai pilotteja, jos kokeilu määritellään välineeksi saada uudesta ideasta tietoa varsinaista toteutusta varten. Myöskään kokeilujen uutuusarvos ei aina ole kaikissa tapauksissa ollut aivan selkeä, mutta toisaalta matalamman uutuusarvon ratkaisun kokeilu kunnassa, jossa sitä ei ole aiemmin käytetty, voidaan nähdä skaalaustyönä.

Kokeilukokonaisuus kosketti kunnissa monia eri toimialoja, joista kaupunkisuunnittelu esiintyy näissä kokeiluissa yleisimmin. Tämä on mielenkiintoista siitä näkökulmasta, että kun kyse on sosiaalisen kestävyuden kokeiluista, tätä päämäärää on valituissa kokeiluissa edistetty erityisesti kaupunkisuunnittelun keinoin eikä ensisijaisesti sosiaalitoimen lähtökohdista. Kokeiluissa oli mukana kuitenkin myös mm. sosiaalitointa, erityisasumista, ympäristötointa, opetustointa ja kulttuuritointa koskevia kokeiluja.

Joidenkin kokeilujen tuloksista osa on hyödynnettävissä hyvin poikkihallinnollisesti. Jotkin kokeilujen tuloksista, kuten laajempi selkokielen käyttö ja visuaalinen viestintä, otettiin kokeilussa ensin käyttöön varsinaisen kohderyhmän ja tavoitteen (maahanmuuttajien osallistaminen kaupunkisuunnitteluun) kanssa työskennellessä, mutta todettiin hyödyllisiksi myös kehitettäessä viestintää laajemmalle yleisölle.

- Suositus: Kokeiluja suunniteltaessa on tärkeää saada aihepiiriin kytkeytyvät tahot mukaan riittävän monipuolisesti ja yli sektorirajojen.

Lähteet

Pihlaja R. (2017): Osallistuva budjetointi kunnissa ja maakunnissa. Kuntaliitto.

Saari E., Hyytinen K., Hasu M., Hyypiä M., Korvela P., Käpykangas S., Leväsluoto J., Melkas H., Nordlund A., Pekkarinen S. ja Toivonen M. (2018). Kokeilut käytäntöön -työkirja. Työterveyslaitos.

Ympäristöministeriö (2019). Kestävä kaupunki -ohjelma etsii sosiaalista kestävyttä edistäviä kokeiluja Ympäristöministeriön tiedote 27.8.2019. <https://valtioneuvosto.fi/-/kestava-kaupunki-ohjelma-etsii-sosiaalista-kestavyytta-edistavia-kokeiluja>

Internet-lähteet:

- Lappeenrannan kaupunki: Innoverstas.
<https://www.lappeenranta.fi/fi/Palvelut/Nuorten-palvelut/Innoverstas>
- Riihimäen kaupunki: Kestävä elämä ja ekoarki.
<https://www.riihimaki.fi/palvelut/ymparisto/resurssiviisas-riihimaki/kestava-elama-ja-ekoarki/>
- Vaasan kaupunki: Vähäkyrön kulttuurikehä.
<https://www.vaasa.fi/ajankohtaista/vahankyron-kohteisiin-taideteoksia/>

Haastattelut:

- Anna Tonteri, Työ- ja elinkeinoministeriö, 23.11.2020

